

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND TALLINNAS
Avaliku õiguse instituut

Merike Viisimaa

VASTUTUS VÄGISTAMISE EEST

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Heino Tõnismägi

Tallinn
2013

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1 VÄGISTAMINE SEKSUAALSE ENESEMÄÄRAMISE VASTASE SÜÜTEONA	5
1.1 Seksuaalse enesemääramise vastased süüteod	5
1.2 Vägistamise objektiivne ja subjektiivne süüteokoosseis	8
1.2.1 Vägistamise objektiivne süüteokoosseis	9
1.2.2 Vägistamise subjektiivne süüteokoosseis	15
1.2.3 Vägistamine raskendavatel asjaoludel	15
1.3 Vägistamisega seotud süütegude statistika Eestis	17
2 KOHTUPRAKTIKA ANALÜÜS	26
2.1 Riigikohtu seisukohad süüteo koosseisu määratlemisel	26
2.2 Esimese ja teise astme kohtulahendite valimi analüüs	29
2.2.1 Kuritegu iseloomustavad karakteristikud	30
2.2.2 Kurjategijat iseloomustavad karakteristikud	35
2.2.3 Karistusega seotud karakteristikud KarS § 141 lg 1 alusel	39
2.2.4 Karistusega seotud karakteristikud KarS § 141 lg 2 alusel	46
2.3 Kohtupraktika analüüsi järeldused	51
KOKKUVÕTE	54
SUMMARY	56
LÜHENDID	59
KASUTATUD KIRJANDUS	60
KASUTATUD ÕIGUSAKTID	62
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA	63

SISSEJUHATUS

Põhiseaduse § 19 kohaselt on igäühel õigus vabale eneseteostusele, austades ja arvestades seejuures teiste inimeste õigusi ja vabadusi ning järgides seadust. Riigikohus on oma lahendis 3-1-1-95-04 muuhulgas tõdenud, et ka seksuaalne enesemääramine on üks isikuvabaduse alaliike ning seda vabadust ja isiku puutumatus rikutakse kõige teravamalt just vägistamisega. Seetõttu on vägistamine olemuslikult seksuaalse vägivalla raskeim vorm.

Kuigi Justiitsministeeriumi andmetel on aastas registreeritud kuritegude arv viimase kümnendi jooksul olnud väga selgelt langustrendis (langus ~29%), on vägistamiste arv mõningastele tõusudele ja langustele vaatamata püsinud küllalt stabiilselt viimase kümnendi keskmise lähedal. See on ka üheks olulisemaks teema valiku põhjuseks – uurida, miks olukorras, kus ühiskonna sotsiaalne arengutase on kasvanud ja üldine kuritegevus vähenenud, on ühe raskeima isikuvastase kuriteoliigi trend püsinud muutumatuna.

Autori hüpoteesiks on, et vägistamise eest kohtute poolt määratud reaalsed vabaduskaotuslikud karistused on antud liiki kuriteo iseloomu arvestades liialt leebed ja liberaalsed.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on uurida vägistamise kuriteokoosseisu, anda ülevaade vägistamise eest mõistetud karistustest viimasel kümnendil ning üldistada vastavat kohtupraktikat.

Eesmärgi täitmiseks on autor püstitanud järgmised uurimisülesanded:

- anda ülevaade seksuaalse enesemääramise vastastest süütegudest;
- selgitada vägistamise objektiivse ja subjektiivse süüteokoosseisu sisu;
- anda ülevaade vägistamisega seotud süütegude statistikast Eestis;
- analüüsida vägistamisega seotud kohtupraktikat Eestis esimese ja teise astme kohtulahendite valimi alusel ning
- tuua välja olulisemad järeldused eelnimetatud kohtupraktika analüüsist.

Olulisemate kirjandusallikatena on töö teoreetilises osas kasutatud karistusseadustiku kommenteeritud väljaannet, prof J. Sootaki raamatuid, samuti teemakohaseid artikleid

ajakirjast *Juridica* ning asjassepuutuvaid Riigikohtu lahendeid. Töö praktilises osas on peamiseks allikmaterjaliks esimese ja teise astme jõustunud kohtulahendite valim aastatest 2003-2013, kuhu on kaasatud karistusseadustiku (KarS) § 141 alusel süüdimõistva otsusega lahendid, mis on avalikult kättesaadavad läbi elektroonilise Riigi Teataja (kokku on valimis 160 lahendit).

Kohtulahenditest saadud andmeid on autor üldistuste tegemiseks analüüsinud eelkõige statistiliselt, kokkuvõtavad tulemused on esitatud arvjooniste ja tabelitena ning saadud tulemusi on autor seejärel selgitavalt kommenteerinud ja interpreteerinud.

Töö koosneb kahest peatükist, millest esimeses annab autor ülevaate karistusseadustiku § 141-147 kirjeldatud seksuaalse enesemääramise vastastest süütegudest, vägistamise objektiivsest ja subjektiivsest süüteo koosseisust ning Eestis toimepandud vägistamisega seotud süütegude statistikast. Teises peatükis keskendub autor esimese ja teise astme kohtulahendite üldistavale analüüsile ning esitab analüüsist tulenevad olulisemad järeldused.

Autor tänab oma töö juhendajat hr Heino Tõnismägi positiivse ja toetava suhtumise ning asjakohaste märkuste ja soovitude eest, mis olid abiks käesoleva töö valmimisel.

1 VÄGISTAMINE SEKSUAALSE ENESEMÄÄRAMISE VASTASE SÜÜTEONA

Karistusseadustiku eriosas on kirjeldatud süütekoosseisud, mis on õiguslikult oluline *lex* põhimõtte *nullum crimen nulla poena sine lege* tähenduses.¹ Isikuvastased süüteod moodustavad karistusseadustikus² omaette peatüki (9. ptk), mis on eriosas järjekorras teine ja see peatükk on omakorda vastavalt karistusseadustiku süsteemile põhjalikult liigendatud – jaguneb kaheksaks jaoks.³ Nimetatud jaos on järgmised koosseisud: eluvastased süüteod, tervisevastased süüteod, elu ja tervist ohustavad süüteod, raseduse ebaseaduslik katkestamine, inimloote ebaseaduslik kohtlemine, vabadusevastased süüteod, seksuaalse enesemääramise vastased süüteod ja surnuvastased süüteod.

1.1 Seksuaalse enesemääramise vastased süüteod

Seksuaalse enesemääramise vastased süüteod on toodud isikuvastaste süütegude peatüki seitsmendas jaos. Lisaks süüteo koosseisudele paikneb eelnimetatud jaos ka norm, mis annab arusaamisvõimetu isiku mõiste (§ 147).⁴ Eriosa süsteem on üles ehitatud selgelt määratletava õigushüve alusel.⁵ Isikuvastaste süütegude objektiks on individuaalset laadi õigushüve.⁶ Õigushüve on inimeste sotsiaalseks koosoluks vajalik eluline hüve, mis võib olla individuaalne (elu, tervis, kehaline puutumatus) või kollektiivne (riik, avalik rahu), seega sotsiaalne väärtus, mille kaitsmiseks tuleb rakendada riigi karistusvõimu.⁷ Isikuvastaseid süütegeid loetakse õigushüvede kaitse aspektist karistusõiguse vundamendiks, kuna inimese elu on väärtuslikeim õigushüve ja omakorda ka inimeste teiste õigushüvede vältimatu eeldus. Teistest individuaalset laadi õigushüvedest (näiteks varalised õigused) erineb isiku elu ja ka tervis, kehaline puutumatus, vabadus ning au selle poolest, et need on üldjuhul võõrandamatud. Kõik inimesed

¹ K. Aas jt. Karistusõigus: eriosa. Tallinn: Sisekaitseakadeemia kirjastus 2002, lk 7.

² Karistusseadustik, 06.06.2001, jõustunud 01.09.2002 – RT I, 61, 364 ... RT I, 17.04.2013, 8.

³ J. Sootak. Isikuvastased süüteod. 4., ümbertöötatud ja täiendatud väljaanne. Tallinn: Juura 2011, lk 12.

⁴ *Ibid*, lk 14.

⁵ J. Sootak. Karistusõiguse alused. Tallinn: Juura 2003, lk 261.

⁶ K. Aas jt. Karistusõigus: eriosa. Tallinn: Sisekaitseakadeemia kirjastus 2002, lk 11.

⁷ J. Sootak. Karistusõigus: üldosa. Tallinn: Juura 2010, lk 34.

on karistusõigusega kaitstud isikuvastaste rünnete eest võrdselt, sealhulgas kaitse ei sõltu konkreetse isiku elujõulisusest, füüsilistest või intellektuaalsetest võimetest või puude olemasolust. Seega saab isikuvastast süütegu toime panna ainult inimese vastu ja üheksanda peatükiga ei ole hõlmatud juriidiliste isikute, riigi ega ka kollektiivsete õiguste kaitse.⁸

Kokkuvõtvalt võib isikuvastaste süütegude korral kahjustatavaid õigushüvesid iseloomustada inimväärikuse mõiste kaudu.⁹ Inimväärikus kuulub aga lahutamatult inimelu juurde ning tähendab iga inimese olemuslikku vaimset ja kõlbelist väärtust tema enese pärast, väljendades inimese õigust areneda puutumatu ja iseenesest määratuna loomuliku inimesepildi ja vaimsuse alusel. Inimese eksistents ja areng peab lähtuma temast enesest kui inimloomuse kandjast.¹⁰ Kuna aga inimväärikuse mõiste on liiga mahukas, et moodustada terviklikku ja homogeenset õigushüve, on isikuvastaste süütegude mahukas rühm hoomatav liikidena, mis väljendavad konkreetset isikuga seotud hüve.¹¹

Seksuaalse enesemääramise vastase süütegude poolt rünnatavaks õigushüvedeks on inimese õigus kehalisele puutumatusle, inimväärikusele ja enesemääramisõigusele, mis on tuletatavad põhiseaduse §-dest 10, 19 ja 20 ning inimõigusi sätestavatest rahvusvahelistest aktidest (Inimõiguste ülddeklaratsioon, Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon). Samuti võivad need teod sisaldada tervise kahjustamist.¹² Kahjustatava õigushüvena on seega üheselt määratletud isiku seksuaalne ehk suguline vabadus, isiku seksuaalne ja laiemas mõttes ka sooline enesemääramine, samuti tema üldine vabadus ja kehaline puutumatus. Siinkohal tuleb aga arvestada, et individuaalhüves avalduvat vabadust piiratakse alaealise normaalse sugulise ja kõlbelise arengu huvides.¹³

Karistusseadustiku¹⁴ seksuaalse enesemääramise vastaste süütegude jaos on karistatavate tegudena kirjeldatud ja nende eest kohaldatavad karistused toodud järgmiste seksuaalsüütegude kohta:

- vägistamine (§ 141),
- sugukire vägivaldne rahuldamine (§142),
- suguühendusele sundimine (§ 143),

⁸ K. Aas jt. Karistusõigus: eriosa. Tallinn: Sisekaitseakadeemia kirjastus 2002, lk 11.

⁹ J. Sootak. Isikuvastased süüteod. 4., ümbertöötatud ja täiendatud väljaanne. Tallinn: Juura 2011, lk 11.

¹⁰ J. Sootak. Kriminaalpoliitika. Tallinn: Juura 1997, lk 37.

¹¹ J. Sootak. Isikuvastased süüteod. 4., ümbertöötatud ja täiendatud väljaanne. Tallinn: Juura 2011, lk 11-12.

¹² K. Aas jt. Karistusõigus: eriosa. Tallinn: Sisekaitseakadeemia kirjastus 2002, lk 29.

¹³ J. Sootak. Isikuvastased süüteod. 4., ümbertöötatud ja täiendatud väljaanne. Tallinn: Juura 2011, lk 107.

¹⁴ Karistusseadustik, 06.06.2001, jõustunud 01.09.2002 – RT I, 61, 364 ... RT I, 17.04.2013, 8.

- sugukire rahuldamisele sundimine (§ 143¹),
- suguühendus järeltulijaga (§ 144),
- suguühendus lapsealisega (§ 145),
- sugukire rahuldamine lapsealisega (§ 146).

Need on kõik seksuaalse iseloomuga teod, mille puhul tegu ise võib seisneda süüdlase või kannatanu teos, samuti võib süüdlane initsieerida kannatanut tegudele süüdlase enda või kellegi kolmanda suhtes, sh võib süüdlane viia kannatanu selleni, et ta peab taluma kolmanda isiku tegu enda suhtes.¹⁵ Need süüteod moodustavad erilise osa inimese tahtevabaduse vastu suunatud süütegudest.

Karistusseadustik sätestab vägistamise põhikoosseisu ja enamohtliku koosseisu järgnevalt¹⁶:

§ 141. Vägistamine

(1) Inimese tahte vastaselt temaga suguühendusse astumise eest vägivallaga või ära kasutades tema seisundit, milles ta ei olnud võimeline vastupanu osutama või toimumust aru saama, –
karistatakse ühe- kuni viieaastase vangistusega.

(2) Sama teo eest:

- 1) kui see on toime pandud noorema kui kaheksateistaastase isiku suhtes;*
- 2) kui see on toime pandud kahe või enama isiku poolt;*
- 3) kui sellega on tekitatud kannatule raske tervisekahjustus;*
- 4) kui sellega on põhjustatud kannatanud surm;*
- 5) kui sellega on kannatanu viidud enesetapuni või selle katseni või*
- 6) kui see on toime pandud isiku poolt, kes on varem toime pannud käesolevas jaos sätestatud kuriteo, –*
karistatakse kuue- kuni viieteistaastase vangistusega.

Vägistamist hinnatakse üheks kõige raskemaks isikuvastaseks süüteks.¹⁷ Vägistamise olemuse, vaatamata selle näilisele lihtsusele, mõistmine on osutunud keeruliseks. Nimelt

¹⁵ J. Sootak. Isikuvastased süüteod. 4., ümbertöötatud ja täiendatud väljaanne. Tallinn: Juura 2011, lk 108.

¹⁶ Karistusseadustik, 06.06.2001, jõustunud 01.09.2002 – RT I, 61, 364 ... RT I, 17.04.2013, 8.

¹⁷ L. Auväärt. Õigusseksuoloogia: õpik juristidele, meedikutele, pedagoogidele, psühholoogidele, sotsiaaltöötajatele. Tallinn: Ilo 1997, lk 140.

kiputakse vägistamist pidama seksuaaltungist motiveeritud teoks.¹⁸ Ameerika vägistamiskuritegevuse uurija ja õpetlane A. Nicholas Groth kirjeldab vägistamise olemust järgmiselt: „Vägistamine ei ole mitte niivõrd seksuaalsuse agressiivne väljendus, vaid agressiivsuse seksuaalne väljendus. See on pseudoseksuaalne akt, ajendatud pigem kättemaksu- ja kompensatoorsetest motiividest kui seksuaalsetest. See on keeruline ja mitmetest põhjustest tingitud, mis hõlmab võimu ja vaenulikkust märksa rohkem kui kirge ja ihalust. ... Kuna tavaliselt eeldatakse, et seaduserikkuja paneb oma rikkumise toime seksuaalvajaduse rahuldamiseks ja suunab oma seksuaalründe teatud ohvrile, siis eeldatakse samuti, et ohver peab olema midagi teinud, kas kavatsuslikult või tahtmatult, mis tekitas ründajas ihaluse. ... Tegelikuses, ohvri valik on määratud otseselt kättesaadavusest ja haavatavusest, mitte aga seksuaalsest ihaldatavusest, ja igaüks võib langeda seksuaalründe ohvriks. Vägistamisi pannakse toime mitte ainult noorte neidude ja täisealiste naiste, vaid mõlema soo ja kõigi vanuserühmade esindajate suhtes, imikutest kuni raukadeni välja“.¹⁹

„Nüüdisaegses kriminoloogias ongi toodud seisukohad muutunud aksioomideks. Vägistamist peetakse eelkõige vägivalla, agressiivsuse ja domineerimise väljendamise vahendiks (Hagan 2002:224).“²⁰

Vägistamisega rünnatav õigushüve on seksuaalne enesemääramisõigus, s.o isiku õigus vabalt valida kas, kellega, millal ja mil viisil ta seksuaalvahekorda asub. Lisaks kahjustab vägistamine ka füüsilist ja vaimset tervist, kuna vägistamine on olemuslikult kehaline rünne, mis tekitab hirmu, alandust jm negatiivseid emotsioone ning ei saa ka välistada vägistamise tagajärjel tekkida võivat kehavigastust või psüühikahäiret.²¹

1.2 Vägistamise objektiivne ja subjektiivne süüteoosseis

KarS § 12 annab süüteoosseisu mõiste ning liigid, milleks on objektiivne ja subjektiivne koosseis. Selle kohaselt on süüteoosseisuks karistusseadustiku eriosas või muus seaduses

¹⁸ U. Traat, A. Markina. Üldkriminoloogia II. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2005, lk 34-35. – Arvutivõrgus: <http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/17334/9985671228.pdf>, 12.05.2013.

¹⁹ N. Groth. Rape: Behaviour Aspects. – in: Weiner, N., Zahn, M., Sagi, R. (Eds.). Violence: Patterns, Causes, Public Policy. Fort Worth. 1990. Lk 74, viidatud: U. Traat, A. Markina. Üldkriminoloogia II. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2005, lk 34-35. – Arvutivõrgus: <http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/17334/9985671228.pdf>, 12.05.2013.

²⁰ U. Traat, A. Markina. Üldkriminoloogia II. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2005, lk 35. – Arvutivõrgus: <http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/17334/9985671228.pdf>, 12.05.2013.

²¹ J. Sootak, P. Pikamäe (koost). Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3. vlj. Tallinn: Juura 2009, lk 413.

sätetatud karistatava teo kirjeldus. Süüteo koosseisu objektiivsed tunnused ehk koosseis, mis annavad teo välise pildi²², on määratletud KarS §-s 12 lg 2: seaduses kirjeldatud tegevus või tegevusetus ja seaduses sätestatud juhtudel sellega põhjuslikus seoses olev tagajärg. Lisaks kuuluvad objektiivsesse koosseisu ka teomodaliteedid (teo välised asjaolud), objekt (ründeobjekt välismaailma osana) ja subjekt (teo toimepanija ehk tegija, sh ka erisubjekt).²³ Süüteokoosseisu subjektiivsed tunnused ehk koosseis, mis annavad teo sisemise pildi²⁴ ehk kirjeldavad tegija sisemaailma, on määratletud KarS § 12 lg 3: tahtlus või ettevaatamatus ning seaduses teatud juhtudel ette nähtud motiiv või eesmärk. Sealhulgas on ettevaatamatusest toime pandud tegu kuriteona karistatav ainult sel juhul, kui see on karistusseadustikus sätestatud (KarS § 15 lg 1). Tegu loetakse tahtlikuks ja karistatavaks ka siis, kui see vastab süüteokoosseisule, mis eeldab teo suhtes tahtlust ja peab enamohtliku tagajärje suhtes piisavaks ettevaatamatust (KarS § 15 lg 2).

Süüteokoosseis on esimene sisuline kontrollaste, kus tuvastatakse isiku käitumise vastavus konkreetsele eriosa koosseisule²⁵, seega on süüteokoosseis teo süüteona hindamise alus ja lähtepunkt²⁶.

1.2.1 Vägistamise objektiivne süüteokoosseis

Vägistamine on koosseisutüübilt formaalne liitkoosseisuline omakäeline süütegu.²⁷ Formaalne tähendab siinkohal, et vägistamine on teodelikt, mille koosseis kirjeldab ainult tegu ja tagajärje saabumine ei ole koosseisus ette nähtud ning karistatav ebaõigus avaldub juba teos endas.²⁸ Vägistamine on liit- ja mitmeaktiline süütegu sellest seisukohast siis, kui vägivald on suguühendusega finalistlikult seotud ning seega vahend kannatanu allutamiseks oma tahtele.²⁹ Abitusseisundi ärakasutamiseaga on vägistamine aga üheaktiline koosseis.³⁰

Vägistamise objektiivse koosseisu tunnusteks on:

- inimesega suguühendusse astumine;

²² J. Sootak. Karistusõigus: üldosa. Tallinn: Juura 2010, lk 227.

²³ *Ibid*, lk 227.

²⁴ *Ibid*, lk 227.

²⁵ *Ibid*, lk 228.

²⁶ J. Sootak. Kuriteomõiste ja õigusliiklik kriminaalõigus. Kolme-elementilise kuriteomõistest karistusseadustiku üldosa eelnõus. – *Juridica* 1998/I, lk 23-27.

²⁷ J. Sootak, P. Pikamäe (koost). Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3. vlj. Tallinn: Juura 2009, lk 413.

²⁸ J. Sootak. Karistusõigus: üldosa. Tallinn: Juura 2010, lk 231.

²⁹ *Ibid*, lk 235.

³⁰ J. Sootak. Isikuvastased süüteod. 4., ümbertöötatud ja täiendatud väljaanne. Tallinn: Juura 2011, lk 111.

- inimese tahte vastasus;
- vägivald või abitusseisundi ärakasutamine, milles inimene (kannatanu):
 - o ei olnud võimeline vastupanu osutama või
 - o ei saanud toimunust (adekvaatselt) aru (arusaamisvõimetus).

Vägivalla või abitusseisundi ära kasutamine võivad esineda ka alternatiivselt.

Vägistamise teobjekt on elav inimene, st vägistamine on võimalik nii nais- kui meessoost isiku suhtes ning täideviija võib samuti olla nii mees kui naine, st teo teoimepanija ei pea olema erilise isikutunnustega isik. Seega tuleb vägistamist mõista teona, mida on võimalik toime panna samasoolise isiku vastu, samuti mehe vägistamisena naise poolt – vägistamine on sooneutraalne.³¹

Suguühenduse kui vägistamise objektiivse koosseisu esimese tunnuse all mõistetakse kindlasti nn loomulikku suguühendust, millest sünnivad lapsed ehk *coitus per vulvam* (vaginaalne suguühendus) ja ka oraalset ning anaalset suguühendust. Suguühenduseks kvalifitseeruva seksuaalakti oluliseks ja kohustuslikuks tunnuseks on see, et vähemalt ühelt poolt peab olema tegevusse kaasatud suguorgan ning sellega peab olema loodud kehadevaheline füüsiline side, mitte ainult kehaline kokkupuude.³² Ka Riigikohus on vägistamiseks lugenud karistusseadustiku järgi vähemalt sellised isiku tahtevastased ja vägivaldsed teod, mis hõlmavad lisaks mehe peenise viimisele naise tuppe ka mehe peenise viimise suhu või pärakusse ning mõne muu kehaosa või eseme viimise tuppe.³³

Inimese tahte vastasuse kui vägistamise objektiivse koosseisu teise tunnuse all eeldatakse, isik ei ole nõus suguühendusse astuma. Seega mõlema seksuaalpartneri poolt aktsepteeritud sadomasohhistlik vahekord ei moodusta vägistamist ka juhul, kui sellega kaasneb vägivald. Samuti ei ole tegemist vägistamisega, kui näiteks isik asub vahekorda oma raskes joobes abikaasaga, kes on küll suguühenduse ajal vastupanu- või arusaamisvõimetu, kuid teades, et ta abikaasa sellega nõustub.³⁴

³¹ J. Sootak. Isikuvastased süüteod. 4., ümbertöötatud ja täiendatud väljaanne. Tallinn: Juura 2011, lk 112-113.

³² J. Sootak, P. Pikamäe (koost). Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3. vlj. Tallinn: Juura 2009, lk 414.

³³ RKKK 25.01.2005. a kohtuotsus nr 3-1-1-95-04 (Anton Bilõki ja Dmitri Lehmuse süüdistusajad KarS § 141 lg 2 p-de 1 ja 2 järgi).

³⁴ J. Sootak, P. Pikamäe (koost). Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3. vlj. Tallinn: Juura 2009, lk 414.

Vägistamise objektiivse koosseisu tunnusena peab esinema vägivalda kasutamine või abitusseisundi ärakasutamise. Kusjuures abitusseisund võib seisneda selles, et kannatanu ei olnud võimeline vastupanu osutama või kannatanu ei saanud toimunust adekvaatselt aru ehk ta oli arusaamisvõimetu. Nimetatud tunnused võivad esineda alternatiivselt.

Riigikohus on oma lahendis sedastanud, et vägivalda all tuleb objektiivse koosseisu tunnusena mõista tegusid, mis on kirjeldatud KarS §-des 120-122. Seega, kui vägivalda rakendatakse isiku vastupanu mahasurumiseks temaga suguühenduse astumise eesmärgil, on selline tegevus hõlmatud KarS § 141 süüteo koosseisuga.^{35, 36}

Lisaks tuleb arvestada ka vägistamise kvalifitseeritud koosseisu tunnuste hulka ka selline vägivald, mis põhjustab raske tervisekahjustuse või kannatanud surma KarS § 141 lg 3 ja 4 mõistes.

Vägivald peab põhjustama valu, vastasel juhul on tegemist vägistamisest välistava asjaoluga. Riigikohus on loobunud seisukohast, et vägivaldaks KarS § 141 mõttes tuleb lugeda kannatanu igasugust mõjutamist tema tõelise vastupanu mahasurumiseks, tahtevastasuse ületamiseks. Ähvardamine § 141 mõttes ei ole seega näiteks ühe isiku ähvardus, et kannatanu mittenõustumise korral temaga suguühenduseks tuleb tal tegemist teha kogu grupiga, samuti ei kvalifitseeru ähvardamiseks siinkohal vihjeid varasematele vägivaldategudele kannatanu vastu. Küll aga loetakse vägivaldaks, täpsemalt konkludentseks ehk kaudseks ähvarduseks, seda, kui näiteks tülist tingitud peksmisele järgneb suguühendus, millele kannatanu ei julge eelneva vägivalda tõttu vastu hakata.³⁷

Seega on Riigikohus leidnud, et vägivalda mõistet tuleb KarS raames sisustada rangelt ühetaoliselt ja kitsalt, st vägivaldaks tuleb käsitada üksnes tegusid või tagajärgi, mis on sätestatud KarS §-des 120-122 (ähvardamine, kehaline väärkohtlemine ja piinamine) ja 118 (raske tervisekahjustuse tekitamine).³⁸

Vägivald ei pea suguühendusele vahetult eelnema, nende vahel võib olla mõningane ajavahemik, küll aga peab vägivald olema vahetu.

³⁵ RKKK 15.10.2007. a kohtuotsus nr 3-1-1-25-07 (Kriminaalasi Aivar Koppel'i süüdistuses KarS § 142 lg 2 p 1 järgi).

³⁶ RKKK 26.11.2007. a kohtuotsus nr 3-1-1-59-07 (Kriminaalasi Sergei Štšurikovi ja Sergei Volkovi süüdistuses KarS § 120, § 121 ja § 141 lg 2 p 2 järgi).

³⁷ J. Sootak. Isikuvastased süüteod. 4., ümbertöötatud ja täiendatud väljaanne. Tallinn: Juura 2011, lk 114-115.

³⁸ J. Sootak. Ühetaoline mõistekasutus karistusõiguses. – Juridica 2012/X, lk 790-794.

Vägivalla alternatiivina võib olla ka olukord, kus kannatanu on abitusseisundis ja seda kasutatakse ära. Sel juhul on tegemist üheaktilise deliktiga, mis nõuab ainult abitusseisnud ärakasutamist.

Abitusseisund tähendab, et kannatanu on objektiivselt olukorras, kus ta ei ole võimeline osutama vastupanu või toimumust aru saama. Kannatanu võimetuse all vastupanu osutada mõeldakse olukorda, kus kannatanu ei suuda vastupanu osutada või loobub sellest objektiivselt esineva füüsilise allajäämuse või psüühilise takistuse (nt hirmu) tõttu. Seejuures ei ole nõutav igasuguste kaitsmisvõimaluste puudumine. Piisab sellest, et väliste, objektiivse vaateleja jaoks nähtavate asjaolude tõttu on kannatanu vastupanu lootusetu ning kolmandatelt isikutelt pole võimalik abi saada. Olukorra, kus kannatanu ei ole võimeline vastupanu osutama, ärakasutamine tähendab seda, et süüdlane saab kannatanu seisundist aru ja selle tõttu osutub süüdlasel objektiivselt võimalikuks või vähemalt on kergendatud kannatanu kaasamine tema tahte vastasele sugulise kire rahuldamisele. Süüdistuses ja kohtuotsuses peab seega alati olema näidatud, millistele faktilistele asjaoludele tuginedes leitakse, et kannatanu kaasati sugulise kire rahuldamisele tema tahte vastaselt, s.o tema nõusolekuta, ja milles seisnes igal konkreetsel juhtumil kannatanu abitusseisund.³⁹ Abitusseisundi ärakasutamise korral peab esinema nn finalistlik seos abitusseisundi ja vahekorda astumise vahel, olukord peab takistama kannatanul vastupanu osutamist ning soodustama või üldse võimaldama teo toimepanijal plaani (vägistamise) elluviimist. Ehk teisisõnu, teo toimepanija peab tahtlikult ära kasutama teo võimaldava või lihtsustava kannatanu seisundi, et selle abil ületada kannatanu tahtevastatus vahekorraks. Järelikult tuleb tuvastada tahtlus ka nende objektiivsete koosseisuliste tunnuste suhtes.⁴⁰

Abitusseisund kui võimetus toimumust (vägistamisest) aru saada on teadvusetusseisundis viibival isikul ja ka isikul, kelle võime ümbritsevat mõista ja oma käitumist juhtida on psüühilise seisundi (nt raske joove) tõttu oluliselt piiratud. Arusaamisvõimetu on ka isik, kes on teadvusel, kuid oma vanuse, nõrgamõistuslikkuse või vaimuhaiguse tõttu pole võimeline adekvaatselt aru saama seksuaalkäitumisest. Näiteks on KarS § 147 kohaselt loetakse noorem kui kümneaastane isik selles tähenduses alati arusaamisvõimetuks.⁴¹ Samuti ei ole välistatud, et arusaamisvõimetus esineb ka vanemas eas kannatanul, kuid sellisel juhul tuleb see

³⁹ RKKK 15.10.2007. a kohtuotsus nr 3-1-1-25-07 (Kriminaalasi Aivar Koppel'i süüdistuses KarS § 142 lg 2 p 1 järgi).

⁴⁰ RKKK 10.04.2006. a kohtuotsus nr 3-1-1-12-06 (Kriminaalasi Ivar Meiterni süüdistuses KarS § 141 lg 2 p 1 järgi).

⁴¹ J. Sootak, P. Pikamäe (koost). Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3. vlj. Tallinn: Juura 2009, lk 414-415.

igakordselt eraldi tuvastada, st arusaamisvõimetust ei saa eeldada.⁴² Kahtluse tekkimisel tuleb kohtul määrata psühholoogiaekspertiis ning arvestada vajadusel kannatanu kohta esitatud iseloomustusi ja muid andmeid, mille alusel otsustab kohus isiku arusaamisvõimetuse.⁴³

Arusaamisvõimetuse korral, mil noorem kui alla 10 aastane isik loetakse § 147 alusel täielikult võimetuks seksuaalkäitumisest aru saama ja võimetuks sellekohaseid otsuseid tegema, nõusolekut andma, subsumeeritakse sellise isikuga suguühendusse astumine KarS § 141 lg 2 p 1 alusel vägistamiseks noorema kui kaheksateistaastase isiku suhtes.

Eelnimetatud arusaamisvõimetusega seostub KarS §-s 145 kirjeldatud selline keelatud tegu nagu suguühendus lapsealises täisealise isiku poolt. Kaitstavaks õigushüveks on isiku seksuaalne enesemääramisõigus nagu ka vägistamise korral. Lapsealist püütakse kaitsta seksuaalse ärakasutamise eest, et tagada talle normaalne areng. Kusjuures ei ole siin koosseisus selgesõnaliselt väljendatud kannatanu tahtevabaduse rikkumist (vägivald ja ärakasutamine). Käesoleval juhul eeldatakse, et isik omandab seksuaalkäitumises täieliku arusaamisvõime ja on võimeline sellekohaseid otsuseid langetama ning ka nõusolekut suguühenduseks andma alates neljateistkümnendast eluaastast.

Seksuaalse enesemääramise vastaste süütegude kontekstis on autori arvates ainek mõelda, kas selline nõusolekuiga on ikka piisav või peaks seda tõstma. Aastal 2010 esitas Erakond Eestimaa Rohelised fraktsiooni nimel karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu⁴⁴, millega tehti ettepanek tõsta karistusseadustiku §-des 145 (suguühendus lapsealisesega) ja ka 146 (sugukire rahuldamine lapsealisesega) sätestatud süütegude osas lapsealise vanuse määra kuueteist aastani. Muudatuse vajadust põhistati seletuskirjas „Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu juurde“ järgmiselt: „Praegu kehtiv vanuse alampiir 14 aastat ei arvesta selles eas lapse vähese sotsiaalse küpsusega käitumiseks ja otsustamiseks seksuaalteadlikust nõudvates olukordades. /---/ Eesti Seksuaaltervise Liidu hinnangul on vanuse tõstmise peamiseks põhjuseks vajadus kaitsta lapsi – nii poisse kui tüdrukuid – täiskasvanutepoolse seksuaalse ärakasutamise eest, sest arenguliste iseärasuste tõttu ei ole teatud eas teismelised võimelised ise

⁴² RKKK 10.04.2006. a kohtuotsus nr 3-1-1-12-06 (Kriminaalasi Ivar Meiterni süüdistuses KarS § 141 lg 2 p 1 järgi).

⁴³ RKKK 15.10.2007. a kohtuotsus nr 3-1-1-45-07 (Kriminaalasi Meelis Hansari süüdistuses KrK § 117, KarS § 145 ning § 141 lg 2 p-de 1 ja 6 järgi).

⁴⁴ Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu nr 728 SE I. – Arvutivõrgus: [http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/msword&file_id=989117&file_name=Karistusseadustiku%20muutmise%20seadus%20\(731\).doc&file_size=25088&mnsent=728+SE&fd=13.04.2011](http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/msword&file_id=989117&file_name=Karistusseadustiku%20muutmise%20seadus%20(731).doc&file_size=25088&mnsent=728+SE&fd=13.04.2011), 12.05.2013.

ennast kaitsma. Puberteediiga jaotatakse traditsiooniliselt kolmeks: varane (10–14 a), keskmine (15–17 a) ja hiline (18–19 a) puberteediiga. Just keskmises puberteedieas võib noore arengutase olla füsioloogiliselt ja kognitiivselt väga erinev, mistõttu selles eas võivad teismelised olla väga erineva valmidusega iseseisvate otsuste langetamiseks. /---/ Lapseea vanuse määra tõstmise käesolevas eelnõus märgitud paragrahvides võimaldab paremini kaitsta laste huve ning tagada lastekaitseaduses jt rahvusvahelistes õigusaktides sätestatud kohustus kaitsta last seksuaalse eksploateerimise ja ärakasutamise eest.⁴⁵ Nimetatud eelnõu muudatuse poolt olid mitmed kodanikeühendused sh Lapse Huvikaitse Koda, Eesti Lastekaitse Liit jt.

Eelnõu menetlemise käigus ei toetanud Vabariigi Valitsus algatatud karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõud. Samuti otsustas õiguskomisjon suunata eelnõu Riigikogu täiskogu päevakorda lugemisele ettepanekuga lükata eelnõu tagasi. Riigikogu hääletas 9. juunil 2010. aastal seaduseelnõu tagasilükkamise poolt. Kokku oli hääletamisel kohal 78 Riigikogu liiget, kellest hääletamisest võttis osa ainult 33, eelnõu tagasilükkamise poolt hääletas 30, erapooletuid ei olnud ning vastu oli 3 liiget.

Kui vaadata meie naaberriikidesse, siis täiskasvanute ja alaealiste seksuaalvahekorra üldiseks vanusepiiriks on Soomes⁴⁶ ja Lätis⁴⁷ 16 eluaastat, Rootsis⁴⁸ 15 eluaastat. Kuna Eesti asub nende riikidaga nn ühises rändluspiirkonnas, siis on üsna sagedane nii meie riigi kui ka naaberriikide sellises vanuses isikute reisimine rändluspiirkonnas. Kusjuures osades eelmainitud riikides on kasutusel vanusepiir, millega seonduvad tagajärjed on sätestatud diferentseeritult, näiteks juhul, kui üheks isikuks on eapiirist noorem alaealine ja teiseks isikuks on temast 3-5 aastat vanem täisealine. Autor leiab, et piirkonna ühtsema lapsealiste isikute huvide kaitse tagamiseks on asjakohane, kui Eestis uuritaks lähemalt vanusepiiri tõstmisega võimalikke riske ja muid mõjusid, sh peab kindlasti eelnema põhjalik normi muudatuse mõju analüüs. Analüüside ning uuringute alusel on võimalik seadusandjal otsustada lapsealise vanuse määra võimalike muudatuse sisseviimine.

⁴⁵ Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu nr 728 SE I seletuskiri. – Arvutivõrgus: [http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/rtf&file_id=989118&file_name=Karistusseadustiku%20muutmise%20seaduse%20seletuskiri%20\(731\).rtf&file_size=19389&mnsensk=728+SE&fd=2011-04-13](http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/rtf&file_id=989118&file_name=Karistusseadustiku%20muutmise%20seaduse%20seletuskiri%20(731).rtf&file_size=19389&mnsensk=728+SE&fd=2011-04-13), 12.05.2013.

⁴⁶ Criminal Code of the Republic of Finland (English version).

⁴⁷ Criminal Code of the Republic of Latvia (English version).

⁴⁸ Criminal Code of the Kingdom of Sweden (English version).

1.2.2 Vägistamise subjektiivne süüteoosseis

Nagu autor on eelnevalt kirjeldanud, siis on subjektiivse osseisu tunnusteks tahtlus või ettevaatamatus. Vastavalt KarS § 16 lg 1 jaguneb tahtlus kavatsetuks, otseseks ja kaudseks tahtluseks. Seega on süüteoosseis täidetud, kui isik pani teo toime vähemalt kaudse tahtlusega ehk vägistamise puhul on süüteoosseis täidetud, kui toimepanija peab pidama vähemalt võimalikuks seda, et suguühendus toimub teise poole tahte vastaselt ja möönab seda.

Abitusseisundi kui objektiivse olukorra puhul peab teo toimepanija seda teadlikult enda tegevuse eesmärgil ära kasutama. Sarnaselt vägivalla rakendamisele (KarS § 141 lg 1 alt 1) peab ka sellisel juhul esinema nn finalistlik seos abitusseisundi ja vahetorda astumise vahel, olukord peab takistama kannatanul vastupanu osutamist ning soodustama või üldse võimaldama teo toimepanijal plaani (vägistamise) elluviimist. Ehk teisisõnu, teo toimepanija peab tahtlikult ära kasutama tegu võimaldava või lihtsustava kannatanu seisundi, et selle abil ületada kannatanu tahtevastatus vahetorraks. Järelikult tuleb tuvastada tahtlus ka nende objektiivsete osseisuliste tunnuste suhtes.⁴⁹

Sealhulgas on ettevaatamatusest toime pandud vägistamine kuriteona karistatav ainult sel juhul, kui see on karistusseadustikus sätestatud (KarS § 15 lg 1). Tegu loetakse tahtlikuks ja karistatavaks ka siis, kui see vastab süüteoosseisule, mis eeldab teo suhtes tahtlust ja peab enamohtliku tagajärje suhtes piisavaks ettevaatamatust (KarS § 15 lg 2).

1.2.3 Vägistamine raskendavatel asjaoludel

Vägistamine enamohtlik ehk kvalifitseeritud osseis sisaldub KarS § 141 lg 2 p-des 1-6.

KarS § 141 lg 2 p 1 sätestab vastutuse vägistamise eest, kui see on toime pandud noorema kui kaheksateistaastase isiku suhtes. Kannatanu peab olema alaealine ehk noorem kui kaheksateistaastane ning süüdlane peab seda teadma või vähemalt pidama seda võimalikuks (kannatanu kannab koolivormi, tal on kaasas ranits⁵⁰). Kui süüdlane põhjendatult arvab kannatanu täisealisena olevat (näiteks oli kannatanu oma vanuse kohta valetanud, samuti tuleb vaadata kannatanu füüsilist arengut, eelnevat käitumist ja viibimist üksnes täisealistele mõeldud

⁴⁹ RKKK 10.04.2006.a kohtuotsus nr 3-1-1-12-06 (Kriminaalasi Ivar Meiterni süüdistuses KarS § 141 lg 2 p 1 järgi).

⁵⁰ H. Tõnismägi. Kas kannatanu alaealisus on õnnestunud kriteerium KrK § 115 lg 3 tunnuseks. Kriminaalteaduste aktuaalseid probleeme. Tartu: Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised, 1987, lk 61.

kohas) vastutab ta vägistamise põhikoosseisu alusel.⁵¹ Kui aga kannatanu oli süüdlasele oma tegeliku vanuse öelnud, ei ole tähtsust, kas süüdlane pidas seda usutavaks või mitte.⁵²

KarS § 141 lg 2 p 2 sätestab vastutuse vägistamise eest, kui see on toime pandud kahe või enama isiku poolt. Selline tegu peab olema toime pandud kaastäideviimisenä § 21 lg 2 mõttes. Kõik täideviijad ei pea olema kannatanuga suguühenduses, piisab sellest, isikute ühine ja kooskõlastatud tegu vastab süütekoosseisu tunnustele (üks kasutab vägivalda ja hoiab kannatanut kinni, teine asub suguühendusse).⁵³

KarS § 141 lg 2 p 3 sätestab vastutuse vägistamise eest, kui sellega on tekitatud kannatanule raske tervisekahjustus. Sellise teo sooritamise tagajärjel tekitatud raske tervisekahjustus on vägistamise enamohklik tagajärg § 19 mõttes, st see peab olema tekitatud vähemalt ettevaatamatusest.⁵⁴

KarS § 141 lg 2 p 4 sätestab vastutuse vägistamise eest, kui sellega on põhjustatud kannatanu surm. Sellise teo sooritamise tagajärjel põhjustatud kannatanu surm on vägistamise enamohklik tagajärg § 19 mõttes, st see peab olema tekitatud ainult ettevaatamatusest.⁵⁵

KarS § 141 lg 2 p 5 sätestab vastutuse vägistamise eest, kui sellega on kannatanu viidud enesetapuni või selle katseni. Kannatanu enesetapp või selle katse on vägistamise enamohklik tagajärg § 19 mõttes ja see peab olema põhjustatud ettevaatamatusest ning vägistamise ja enesetapu vahel peab olema põhjuslik seos, mis tuleb ka eraldi tõendada.⁵⁶

KarS § 141 lg 2 p 6 sätestab vastutuse vägistamise eest, kui see on toime pandud isiku poolt, kes on varem toime pannud käesolevas jaos sätestatud kuriteo. Korduvus on vastutust raskendav eriline isikutunnus KarS § 24 lg 3 mõttes. Isiku poolt varasemalt toime pandud seksuaalse enesemääramise vastane süütegu võidakse tuvastada sama kohtumenetluse raames, kui arutatakse isiku poolt toime pandud vägistamist. Oluline on ka see, et varasem seksuaalse enesemääramise vastane süütegu ei tohi olla aegunud või selle eest mõistetud karistuse andmed karistusregistrist kustutatud.⁵⁷

⁵¹ K. Aas jt. Karistusõigus: eriosa. Tallinn: Sisekaitseakadeemia kirjastus 2002, lk 31.

⁵² J. Sootak, P. Pikamäe (koost). Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3. vlj. Tallinn: Juura 2009, lk 416.

⁵³ *Ibid*, lk 416.

⁵⁴ *Ibid*, lk 416.

⁵⁵ *Ibid*, lk 416.

⁵⁶ *Ibid*, lk 417.

⁵⁷ K. Aas jt. Karistusõigus: eriosa. Tallinn: Sisekaitseakadeemia kirjastus 2002, lk 32.

1.3 Vägistamisega seotud süütegude statistika Eestis

Kuritegevus on teatud ajavahemikus teatud territooriumil toimepandud üksiksüütegude summa, millel on omad seaduspärasused, mis erinevad üksiksüütegudes väljendust leidvatest seaduspärasustest. Seega võib kuritegevust määratleda kui sotsiaalset nähtust, mis seisneb ühiskonnas kehtivate väärtuste kahjustamises ja sotsiaalse kooselu normide rikkumises.⁵⁸ H. Tõnismägi on oma analüüsis väitnud, et kuritegevus koosneb üksikkuritegedest, kuid ei ole õige kuritegevuses kui nähtuses näha üksikkuritegede aritmeetilist summat. Kuritegevus on ennekõike sotsiaalne, mitte bioloogiline ega meditsiiniline nähtus. Kuritegevust tuleb seletada läbi sotsiaalsete tegurite vaatenurga, üksikkuritegu tuleb vaadata aga läbi kurjategija tahteakti prisma. Seetõttu tuleb igal õiguskaitse asutuse töötajal näha kaugemale üksiku kuriteo raamidest ja püüda selgitada, millised vajakajäämised võisid esineda igapäevases sotsiaalses tegelikkuses isiku kurjategijaks kujunemisel.⁵⁹

Kuritegevuse kvantitatiivseks ja kvalitatiivseks iseloomustamiseks tuntakse kolme kuritegevuse näitajat ehk parameetrit: seisundit, struktuuri ja dünaamikat. Kuritegevuse seisund näitab teatava ajavahemiku jooksul teataval territooriumil toimepandud süütegude hulka. Kuritegevuse seisund pakub huvi niivõrd, kui võrdluseks saab võrrelda mõne teise perioodi kuritegevuse seisundiga.⁶⁰

Kuritegevuse struktuur iseloomustab kuritegevust kvalitatiivselt. See määratakse kindlaks mitme näitaja alusel, näiteks selgitatakse välja üksikute süüteoliikide osatähtsus süütegude üldarvust, samuti kurjategijate sugu, vanus, haridustase, rahvus jms. Kuritegevuse struktuuri väljendatakse protsentides vastavalt kas kuritegevuse koguarvust või vastava süüteoliigi koguarvust. Kuritegevuse dünaamika all mõeldakse kuritegevuse seisundi või struktuuri muutumist teataval territooriumil omavahel võrreldavatel ajavahemikel. Kuritegevuse dünaamika näitab kuritegevuse tõusu või langust, samuti selle suhtelist püsivust teatavatel ajavahemikel teatavates paikkondades.⁶¹

Kuritegevuse ametlik statistika baseerub nende kuritegude kohta käivatel andmetel, mis on saanud teatavaks õiguskaitseametkondadele, eelkõige politseile. Politsei on esimene lüli, kuhu

⁵⁸ J. Sootak. Karistusõiguse alused. Tallinn: Juura 2003, lk 137.

⁵⁹ H. Tõnismägi. Kuritegevuse statistilisest analüüsist. Teaduskonverentsi teesid. Tallinn: Erakõrgkoolide ühing Balticum, 2006, lk 89.

⁶⁰ J. Sootak. Karistusõiguse alused. Tallinn: Juura 2003, lk 138.

⁶¹ *Ibid*, lk 138.

toimunud kuriteost teave laekub ja politsei poolt registreeritud kuriteod tähendavad mingil perioodil algatatud kriminaalasju.⁶²

Osa faktiliselt toimepandud tegude kohta saab öelda kohe või mõni aeg hiljem, et need on süüteod, kuid mõningate tegude kohta ei saa öelda mitte kunagi, et need on süüteod. See tähendab, et tegelikult ei olegi täpselt teada, kui palju ja milliseid süütegusid üldse toime pannakse, sest osa neist eksisteerib varjatult.⁶³ Neid süütegusid nimetatakse latentseteks kuritegudeks. Latentne kuritegevus tähendab erinevust tegelikult toimepandud süütegude ja õiguskaitseorganitele teatavakssaanud süütegude vahel.⁶⁴ Need süüteod võivad jääda teadmata seetõttu, et kannatanu kas ei saa või ei soovi sellest teatada. Ka võib kannatanu hirmust, häbist, mugavusest või võimuorganite mitteusaldamise tõttu otsustada tema vastu toimepandud süüteost mitte teatada, eelistades kas asi ise lahendada või sellest üldse loobuda.⁶⁵ Privaatsetes tingimustes või aegadel toime pandud süütegudel, mille puhul puuduvad tunnistajad või neid on vähe, võivad jääda rohkem teadmatuteks.⁶⁶

Justiitsministeeriumi poolt iga aasta Eesti kohta koostatud kriminaalstatistikast on autor vaatluse alla võtnud viimased 10 aastat, st aastad 2003-2012. Nagu autor on eelnevalt maininud, kuulub vägistamine isikuvastaste kuritegude hulka ning seetõttu on vaatluse alla võetud kõigepealt registreeritud kuritegevuse üldarvud aastate lõikes ja isikuvastaste kuritegude suhe registreeritud kuritegevuse koguarvudesse. Samuti on lähemalt vaadeldud seksuaalse enesemääramise vastaste kuritegude ja vägistamiste dünaamikat.

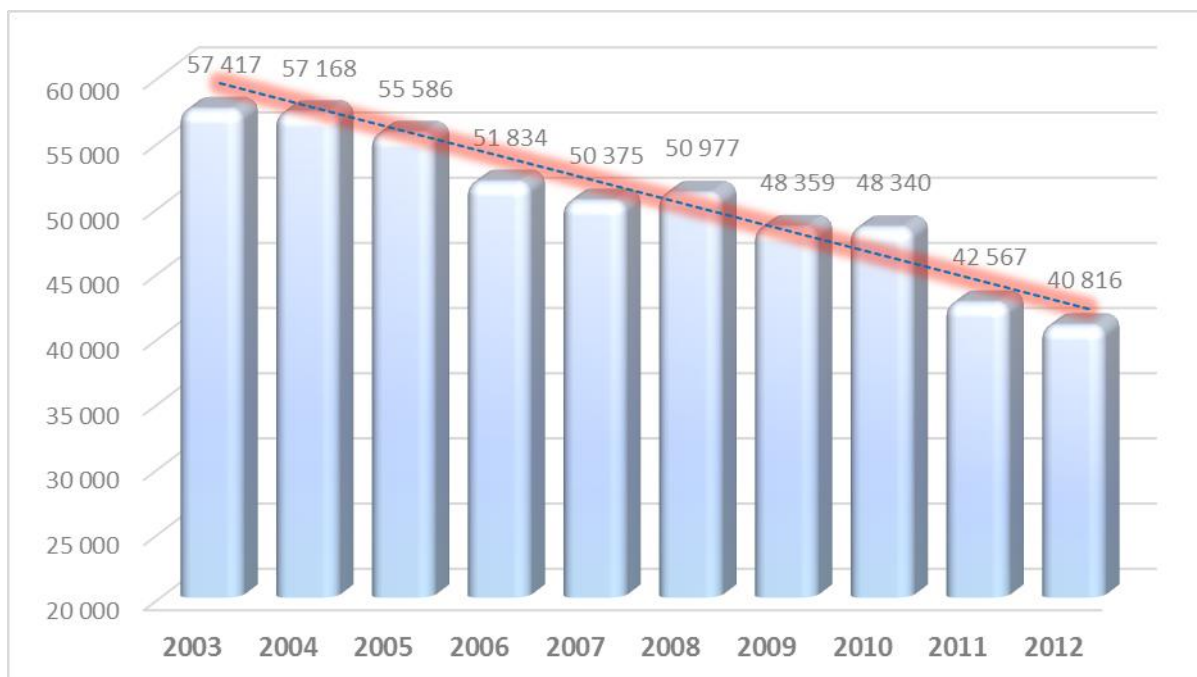
⁶² J. Saar jt. Kuritegevus Eestis 1991-2001 = Crime in Estonia 1991-2001. Tallinn: Juura 2003, lk 21.

⁶³ J. Sootak. Karistusõiguse alused. Tallinn: Juura 2003, lk 191.

⁶⁴ *Ibid*, lk 193.

⁶⁵ *Ibid*, lk 192.

⁶⁶ J. Saar jt. Kuritegevus Eestis 1991-2001 = Crime in Estonia 1991-2001. Tallinn: Juura 2003, lk 21.

Joonis 1. Registreeritud kuritegude üldarv Eestis aastatel 2003-2012

Allikas: Justiitsministeerium. Registreeritud kuriteod Eestis 2003-2012. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57891/Kuritegevuse+andmed+2003-2012.xls>, 12.05.2013.

Eelmisel aastal registreerisid uurimisasutused ja prokuratuur 40 816 kuritegu, võrreldes 2011. aastaga on kuritegevuse üldarv vähenenud 1751 kuriteo võrra ehk 4%. Võrreldes 2003. aastaga on kuritegevust 29% võrra vähem, mis oli esimene aasta pärast karistusseadustiku kehtima hakkamist ja alates 2003. aastast kuni tänaseni saab märgata kuritegevuse üldarvus iga-aastast langevat trendi (vt Joonis 1).

Seksuaalkuritegudena kajastab autor käesolevaga seksuaalse enesemääramise vastase süütegude jaosse kuuluvaid kuritegusid KarS § 141-146 alusel.

Eelmisel aasta pandi toime 6752 isikuvastast kuritegu, mis moodustub registreeritud kuritegudest 16,5%. Võrreldes 2003. aastaga on isikuvastaste kuritegude osakaal kogu registreeritud kuritegudest iga-aastaselt hoopis tõusnud (6,9%-lt 2003. aastal 16,5%-le 2012. aastal). Möödunud aastal on tõusnud võrreldes 2011. aastaga nii seksuaalkuritegude üldarv 68 juhtumi võrra kui ka osakaal isikuvastastesse kuritegudesse, mis pikemas perioodis on olnud pigem langustrendis (vt Tabel 1).

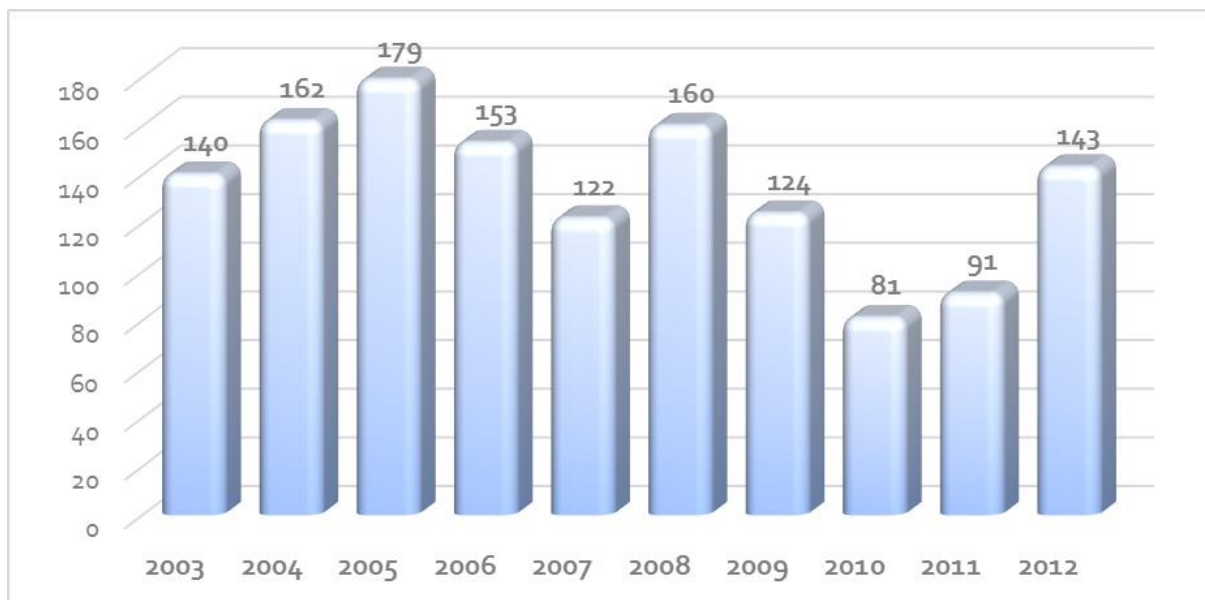
Tabel 1. Registreeritud kuritegude, seksuaalkuritegude ja vägistamiste üldarv ⁶⁷

Aasta	Registreeritud kuriteod kokku	Isikuvastased kuriteod kokku	Isikuvastaste kuritegude osakaal registreeritud kuritegudest	Seksuaalkuriteod ja -katsed kokku	Seksuaalkuritegude osakaal isikuvastastest kuritegudest	Vägistamine ja vägistamiskatse	Vägistamiste osakaal seksuaalkuritegudest
2003	57 417	3 982	6,9%	202	5,1%	140	69,3%
2004	57 168	4 402	7,7%	487	11,1%	162	33,3%
2005	55 586	5 031	9,1%	360	7,2%	179	49,7%
2006	51 834	5 055	9,8%	302	6,0%	153	50,7%
2007	50 375	6 005	11,9%	203	3,4%	122	60,1%
2008	50 977	6 540	12,8%	268	4,1%	160	59,7%
2009	48 359	5 676	11,7%	254	4,5%	124	48,8%
2010	48 340	5 377	11,1%	178	3,3%	81	45,5%
2011	42 567	6 108	14,3%	180	2,9%	91	50,6%
2012	40 816	6 752	16,5%	248	3,7%	143	57,7%
Keskmine	50 344	5 493	11,2%	268	5,1%	136	52,5%

Allikas: Justiitsministeerium. Registreeritud kuriteod Eestis 2003-2012. – Arvutivõrgus:

<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57891/Kuritegevuse+andmed+2003-2012.xls>, 12.05.2013; autori arvutused.

Vägistamiste arv on 2012. aastal võrreldes 2011. aastaga suurenenud 52 vägistamise võrra, mis teeb vägistamise kasvuks 57% võrreldes 2011. aastaga. Selline vägistamiste arvu kasvu võib lugeda meie riigi kohta suureks. Nentida tuleb, et möödunud aasta registreeritud vägistamiste arv ületab ka 2003-2012 aastate registreerimiste keskmist (136 vägistamist). Kokkuvõttes võib öelda, et vägistamiste arv on viimasel kümnendil kõikunud (vt Joonis 2), kuid üldraames väga suuri protsentuaalseid muutusi seksuaalkuritegude koondarvus täheldada ei saa (vt Tabel 1).

Joonis 2. Registreeritud vägistamiste üldarv Eestis aastatel 2003-2013

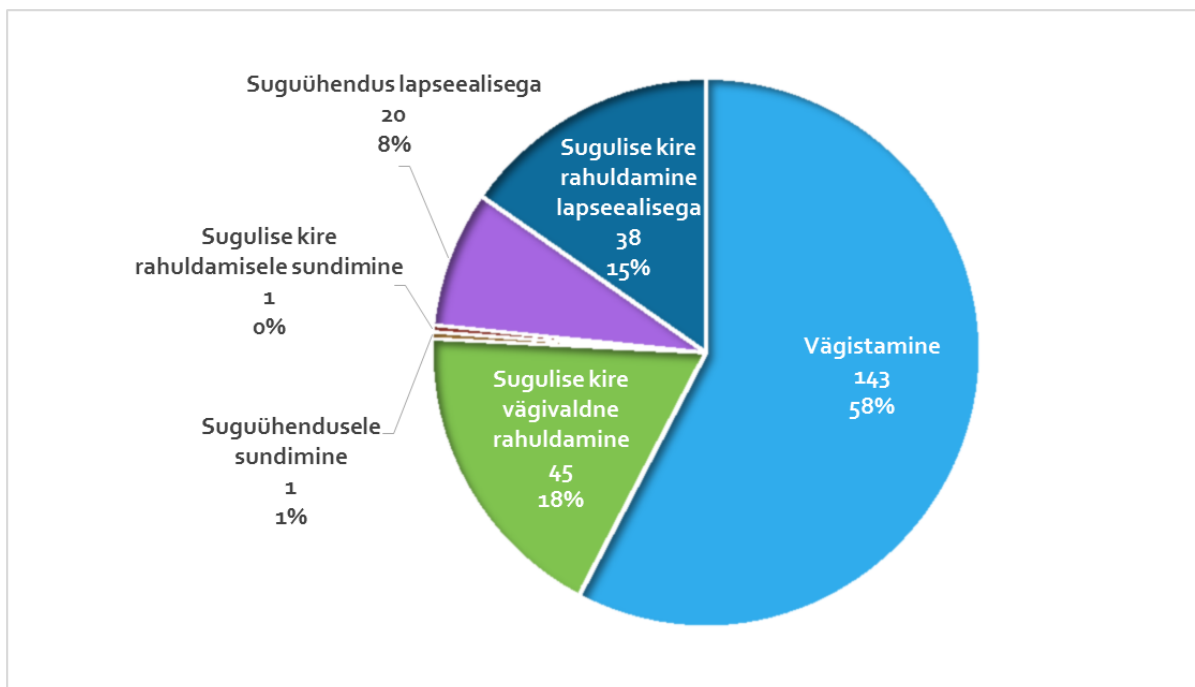
Allikas: Justiitsministeerium. Registreeritud kuriteod Eestis 2003-2012. – Arvutivõrgus:

<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57891/Kuritegevuse+andmed+2003-2012.xls>, 12.05.2013.

⁶⁷ Justiitsministeerium. Registreeritud kuriteod Eestis 2003-2012. – Arvutivõrgus:

<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57891/Kuritegevuse+andmed+2003-2012.xls>, 12.05.2013.

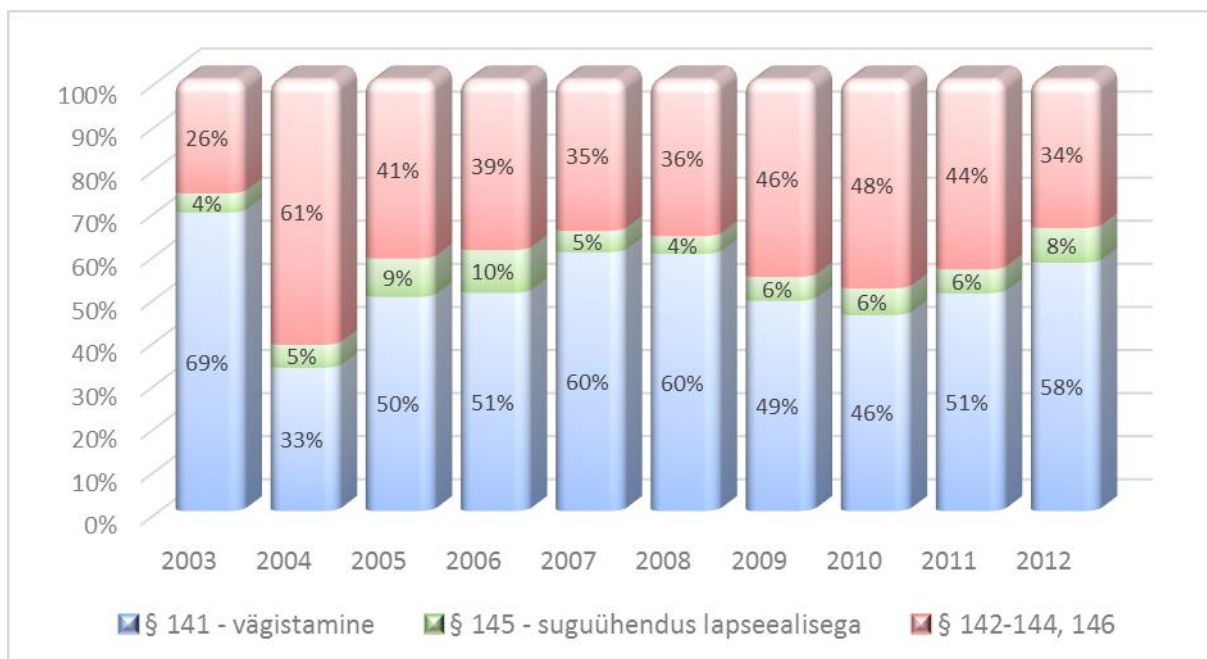
Allolevalt jooniselt nähtub, et 2012. aastal seksuaalse enesemääramise vastastest kuritegudest üle poole moodustad vägistamised. Kui arvata juurde kuriteona suguühendus lapseealisega, siis moodustub see kokku 65,7% kogu 2012. aastal registreeritud seksuaalkuritegudest, millistes kuritegudes oli vähemalt ühelt poolt tegevusse kaasatud suguorgan (vt Joonis 3).

Joonis 3. Registreeritud seksuaalkuritegude jaotus Eestis aastal 2012

Allikas: Justiitsministeerium. Registreeritud kuriteod Eestis 2003-2012. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57891/Kuritegevuse+andmed+2003-2012.xls>, 12.05.2013.

Uurides vägistamiste osakaalu seksuaalse enesemääramise vastaste kuritegude hulgas nähtub, et vägistamiste osakaal aasta-aastalt teatud määral kõigub, olles keskmiselt 53%. Suurem muutus oli 2004. aastal, moodustades seksuaalse enesemääramise vastastest kuritegudest ainult 33% (vt Joonis 4).

Joonis 4. Seksuaalkuritegude osakaalud Eestis aastatel 2003-2012

Allikas: Justiitsministeerium. Registreeritud kuriteod Eestis 2003-2012. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57891/Kuritegevuse+andmed+2003-2012.xls>, 12.05.2013; autori arvutused.

Kui vaadata 2004. aastast ainuüksi vägistamist üldarvu, siis see võrreldes eelneva aastaga hoopiski kasvas ja kasvasid ka kõik seksuaalse enesemääramise vastaste kuritegude arv, eriti suure suured hulgal registreeriti suguühendusele sundimisega seotud kuritegusid. Kokku registreeriti 2004. aastal neid 172 kuritegu, kuid uuritava perioodi teistel aastatel on neid iga-aastaselt registreeritud väga vähe, s.o keskmiselt üks kuni seitse kuritegu aastas (vt Tabel 2).

Tabel 2. Seksuaalkuritegude arv Eestis aastatel 2003-2012

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
§ 141 Vägistamine	140	162	179	153	122	160	124	81	91	143
§ 142 Sugulise kire vägivaldne rahuldamine	35	46	42	50	36	49	80	53	36	45
§ 143 Suguühendusele sundimine	6	172	5	7	5	4	3	1	4	1
§ 143' Sugulise kire rahuldamisele sundimine					5	13	6	3	3	1
§ 144 Suguühendus järeltulijaga		2			2	3	2	1	1	
§ 145 Suguühendus lapsealisesega	9	26	32	30	10	11	14	11	10	20
§ 146 Sugulise kire rahuldamine lapsealisesega	12	79	102	62	23	28	25	28	35	38
Kokku	202	487	360	302	203	268	254	178	180	248

Allikas: Justiitsministeerium. Registreeritud kuriteod Eestis 2003-2012. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57891/Kuritegevuse+andmed+2003-2012.xls>, 12.05.2013.

Aastate 2007-2012 keskmiste lõikes registreeriti 10 000 elaniku kohta kõige rohkem vägistamisi Võru, Jõgeva, Lääne, Pärnu ja Valga maakondades. Kõige vähem oli registreerimisjuhtumeid Hiiumaal, Saaremaal ja Järvemaal, kusjuures Hiiumaal ei registreeritud aastatel 2007-2012 ainsa maakonnana ühtegi vägistamisjuhtumit (vt Tabel 3).

Tabel 3. Registreeritud vägistamised maakondade lõikes aastatel 2007-2012

Maakond	Rahvaarv maakonnas 01.01.2013	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2007-2012 keskmine	Keskmine vägistamiste arv 10 000 elaniku kohta	Vägistamiste arv 10 000 elaniku kohta 2012. aastal
Pärnumaa	81 428	7	11	11	6	6	15	9	1,15	1,84
Tartumaa	150 139	11	18	17	7	10	27	15	1,00	1,80
Põvamaa	27 028	2	3	4	0	4	4	3	1,05	1,48
Viljandimaa	46 702	5	3	3	3	6	6	4	0,93	1,28
Ida-Virumaa	146 283	16	14	10	12	11	15	13	0,89	1,03
Valgamaa	29 498	3	4	6	2	2	3	3	1,13	1,02
Harjumaa (sh Tallinn)	555 566	48	62	52	33	37	56	48	0,86	1,01
Võrumaa	32 806	4	11	5	1	3	3	5	1,37	0,91
Raplamaa	34 442	2	6	3	3	3	3	3	0,97	0,87
Lääne-Virumaa	58 806	11	5	6	3	6	5	6	1,02	0,85
Järvamaa	29 940	5	2	1	3	0	2	2	0,72	0,67
Läänemaa	23 810	1	4	4	7	0	1	3	1,19	0,42
Jõgevamaa	30 671	5	13	2	0	2	1	4	1,25	0,33
Saaremaa	30 966	2	3	0	1	1	1	1	0,43	0,32
Hiiumaa	8 394	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00
Kokku		122	159	124	81	91	142			
							Keskmine	8	0,93	0,92

Allikas: Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2012. Kuritegevuse levik üle Eesti. Registreeritud kuriteod maakondades. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/57886>; Eesti Statistikaamet, RV022: Rahvastik soo, vanuserühma ja maakonna järgi, 1.jaanuar 2013; autori arvutused.

Justiitsministeeriumi poolt koostatud kriminaalstatistika alusel vaatles autor registreeritud vägistamiste jaotust ka maakondade lõikes ning selgus, et 2012. aastal registreeriti vägistamisi üldarvuna kõige rohkem Harjumaal (sh Tallinn). Kui aga võtta juhtumid seosesse maakondade elanike arvuga selgus, et enim registreeriti vägistamisi Pärnumaal ja Tartumaal (vastavalt 1,84 ja 1,80 kuritegu 10 000 elaniku kohta, vt Tabel 3).

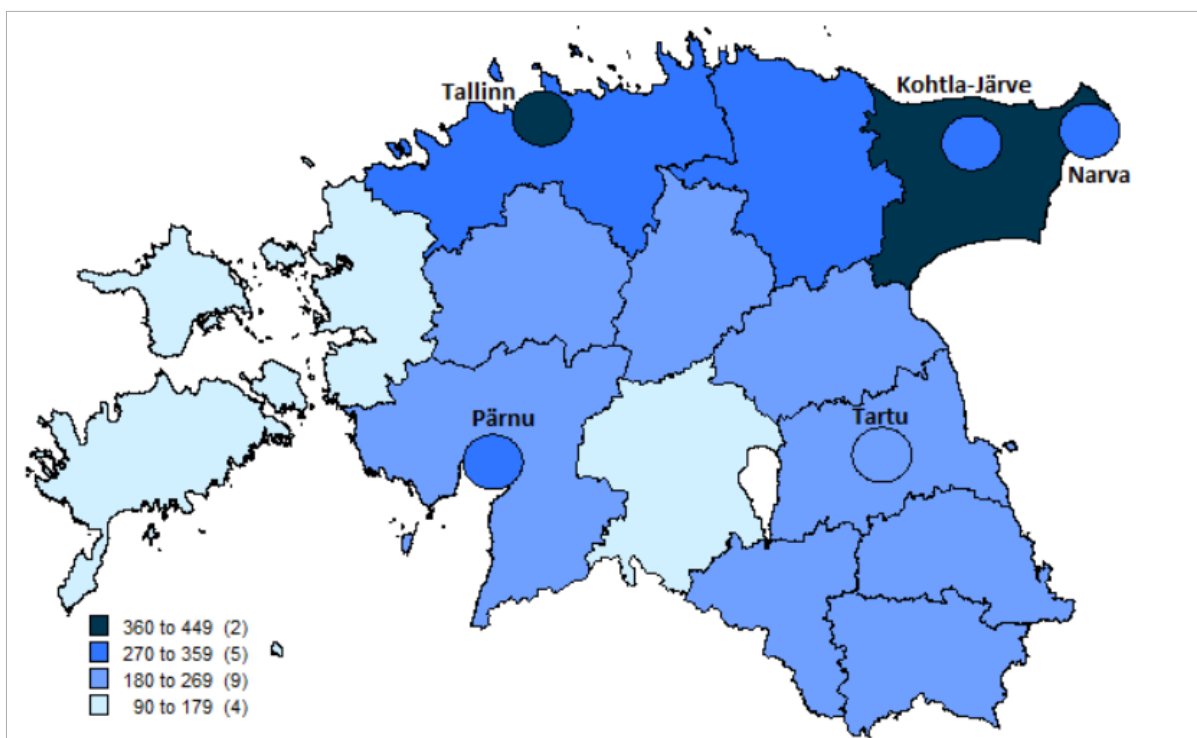
Kuritegevuse 2012. aasta üldise statistika alusel registreeriti kuritegusid 10 000 elaniku kohta enim Eesti suurimas maakonnas, s.o Harjumaa, ning Ida-Virumaal ja Lääne-Virumaal (vt Joonis 5). Seega järeldab autor, et 2012. aastal ei asunud vägistamiste nn raskuskeskmed võrreldes kuritegevuse üldnäitajatega samades maakondades.

Siinkohal soovib autor lisaks märkida, et riiklik statistika kajastab kindlal ajaperioodil registreeritud kuritegusid ja see, kas süüdlane vastavas kuriteos süüdi mõisteti analüüsitud statistikas siinkohal ei kajastu.

Samuti tuleb arvestada asjaoluga, et vägistamine on üks latentseimaid kuritegusid ja nende teavitamiste tase on madal nagu on madal ka vägivallakuritegudest teavitamise tase ning kuritegude registreerimistaset mõjutab kindlasti ka politsei menetluspraktika.⁶⁸ Samuti kinnitavad Eestis korraldatud uuringud, et ohvrid ei pöördu sageli kuhugi abi saamiseks.

⁶⁸ Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2009. Lk 25. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50827/Kuritegevus+Eestis+2009.pdf>, 12.05.2013.

Põhjused on selles, et ei taheta, et keegi juhtumist teada saaks, neil on häbi ja piinlik ning kardetakse halvustavat suhtumist ning ka juhtunu osas nende endi süüdistamist.^{69, 70}

Joonis 5. Kuritegude arv 10 000 elaniku kohta maakondades ja suuremates linnades, 2012

Allikas: Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2012. aastal. Kuritegevuse baromeeter 2012. – Arvutivõrgus: http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57893/2012_kuritegevuse+baromeeter.pdf, 15.05.2013.

Statistilised muutused kuritegevuses, sh vägistamiste osas, võivad põhjustatud mitmetest asjaoludest. Näiteks võib registreeritud kuritegude muutus olla tingitud seadusandluse karmistamisest, õigusasutuste suutlikkuse kasvust võitluses kuritegevusega, õiguskaitseasutuste rõhuasetuste muutusest mõne kuriteoliigi suhtes, elanike poolt aktiivsemast kuritegudest teatamisest ning samuti tegelikust kuritegevuse kasvust või kahanemisest. Lisaks eelnevale võivad mõju avaldada ka muud tegurid, kusjuures samad tegurid võivad erisuunaliselt toimida ka kuritegude üldarvu stabiilsuse korral.⁷¹

Seega leitakse, et muutused seksuaalkuritegude (sh vägistamised) lühiperioodi statistikas ei anna alust väiteks, et seksuaalkuritegude tase oleks järsult tõusnud või langenud. Selleks tuleb

⁶⁹ H. Kase, I. Pettai. Vägivalla mõju naiste tervisele. Meedikute küsitluse tulemused. Tallinn: Avatud Eesti Fond, 2003, lk 8, 11. – Arvutivõrgus: <http://rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/86/1/Kase2003.pdf>, 12.05.2013.

⁷⁰ I. Pettai, I. Proos. Vägivald ja naiste tervis. Sotsioloogilise uuringu materjalid. Tallinn: Avatud Eesti Fond, 2003, lk 2, 9. – Arvutivõrgus: <http://rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/87/1/Pettai2003.pdf>, 12.05.2013.

⁷¹ J. Saar jt. Kuritegevus Eestis 1991-2001 = Crime in Estonia 1991-2001. Tallinn: Juura 2003, lk 30.

vaadata pikemaajalisi trende ja analüüsida alati lisaks ka ühiskonnas toimunud muutusi.⁷² Küll aga annab kuritegevuse statistika ülevaate turvalisusest riigi territooriumil ja sellest, millised objektid on kuritegudega rünnatud ning mis on kuritegudega enam ohustatud väärtused.⁷³

Kokkuvõtteks võib öelda, et statistilised uurimised on olulised, kuna näitavad tendentse kuritegevuse levikus, selle struktuuris ja dünaamikas. See aga annab võimaluse ette näha kuritegevuse võimalikke arenguid ja kavandada vastuabinõusid.⁷⁴

⁷² Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2008. Lk 61-62. – Arvutivõrgus:

<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=42867/Kuritegevus+Eestis+2008.pdf>, 12.05.2013.

⁷³ J. Saar jt. Kuritegevus Eestis 1991-2001 = Crime in Estonia 1991-2001. Tallinn: Juura 2003, lk 54.

⁷⁴ H. Tõnismägi. Kuritegevuse statistilisest analüüsist. Teaduskonverentsi teesid. Tallinn: Erakõrgkoolide ühing Balticum, 2006, lk 87-90.

2 KOHTUPRAKTIKA ANALÜÜS

2.1 Riigikohtu seisukohad süüteo koosseisu määratlemisel

Riigikohtulahendis on kriminaalkolleegium märkinud, et vägistamise objektiivsesse külge kuuluvate konkreetsete tegude määratlemine on seadusandja poolt jäetud kohtupraktikale.⁷⁵

Seega esmalt toob autor välja Riigikohtu seisukoha suguühenduse määratlemise kohta. Riigikohus on lahendis 3-1-1-95-04 öelnud, et vägistamise koosseisu KarS § 141 raames tuleb suguühenduse mõistet tõlgendada laiemalt kui mehe peenise viimist naise tuppe. *Suguühenduse all karistusõiguse mõttes tuleb eelkõige mõista seksuaalset ühendust, s.t oluline pole mitte ühenduse reproduktiivne kvaliteet, vaid selle seksuaalne iseloom. Sõna teine pool, ühendus, tähendab aga kehadevahelise füüsilise sideme loomist, mis on võimalik peenise või muu objekti viimisega teise isiku kehaõõnsusse, kusjuures see ühendus ületab pelga kehapiindade kokkupuutumise. Sobivaks piiritlemiskriteeriumiks, mille alusel eristada suguühenduseks kvalifitseeruvat seksuaalakti suguühenduseks mitte kvalifitseeruvast seksuaalaktist on see, et vähemalt ühelt poolt on tegevusse kaasatud suguorgan.*⁷⁶ Eelnevale põhimõttele on viidanud Riigikohus ka hilisemas lahendis 3-1-1-59-07.⁷⁷

Lisaks eelnevale on Riigikohus viidanud ka karistusseadustiku eelnõu seletuskirjale. *Karistusseadustikus sätestatud vägistamise koosseisu sellist tõlgendamist toetab ka Karistusseadustiku eelnõu seletuskiri, mille kohaselt ei ole seksuaalkuritegude puhul vastutuse diferentseerimise alus mitte see, kuivõrd loomulik või ebaloomulik mingi seksuaalkäitumise vorm on, vaid see, kuivõrd jõhkralt sekkutakse isiku õigustesse, riivatakse tema seksuaalset vabadust ja keha puutumatus. Seega tuleb Riigikohtu kriminaalkolleegiumi hinnangul Karistusseadustiku järgi lugeda vägistamiseks vähemalt sellised isiku tahtevastased ja*

⁷⁵ RKKK 25.01.2005.a kohtuotsus 3-1-1-95-04 (Anton Bilõki ja Dmitri Lehmuse süüdistusasjad KarS § 141 lg 2 p-de 1 ja 2 järgi), p 11.

⁷⁶ *Ibid*, p 12.

⁷⁷ RKKK 26.11.2007.a kohtuotsus 3-1-1-59-07 (Kriminaalasi Sergei Štšurikovi ja Sergei Volkovi süüdistuses KarS § 120, § 121 ja § 141 lg 2 p 2 järgi), p 14.

*vägivaldsed teod, mis hõlmavad lisaks mehe peenise viimisele naise tuppe ka mehe peenise viimise suhu või pärakusse ning mõne muu kehaosa või eseme viimise tuppe.*⁷⁸

Riigikohus on lahendis 3-1-1-12-06 käsitlenud ka nõusoleku küsimist. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi hinnangul tuleb seejuures vaieldamatult tähelepanu pöörata sellistele tuvastatud asjaoludele nagu eelneva nõusoleku küsimine, vahekorra katkestamine kannatanu nõudmise peale ning ka hilisemalt seksuaalset laadi käitumise katkestamine. Heitmaks kohtualusele ette vägistamist, peab olema tuvastatud just tema arusaam objektiivselt eksisteerinud tahtevastasusest ning sellele arusaamale tuginev teadlik käitumine.⁷⁹

Samas lahendis on Riigikohus selgitanud, et süüteo objektiivne koosseis peab katma kõik objektiivse koosseisu asjaolud.

Karistusseadustiku § 141 lg 1 esimene alternatiiv on nn liitkoosseis ehk kaheaktiline süütegu – lisaks tahtevastasele vahekorrale tuleb tuvastada ka selle läbiviimiseks (kannatanu tahtevastasuse murdmiseks) rakendatud vägivald. Vägistamise süüteokoosseisu teine alternatiiv - abitusseisundi ärakasutamine - vägivallategu aga ei eelda. Sund ammandub sellisel juhul teadvalt sellise kannatanuga suguühenduses olemises, kes ei olnud võimeline vastupanu osutama või toimumust aru saama. Seega erinevalt KarS § 141 esimesest alternatiivist on teine alternatiiv üheaktiline delikt, mis nõuab ainult abitusseisundi ärakasutamist.

Abitusseisund tähendab, et kannatanu on objektiivselt olukorras, kus ta ei ole võimeline osutama vastupanu või toimumust aru saama. Mõistmaks isikut süüdi vägistamises ei piisa aga pelgalt selle objektiivse abitusseisundi konstateerimisest, selle objektiivse olukorra peab teo toimepanija teadlikult enda tegevuse eesmärgil ära kasutama. Sellele viitab kasvõi KarS § 141 lg 1 dispositioonis kasutatud sõnastus "...ära kasutades tema seisundit...". Sarnaselt vägivalla rakendamisele (KarS § 141 lg 1 alt 1) peab ka sellisel juhul esinema nn finalistlik seos abitusseisundi ja vahekorda astumise vahel, olukord peab takistama kannatanul vastupanu osutamist ning soodustama või üldse võimaldama teo toimepanijal plaani (vägistamise) elluviimist.

⁷⁸ RKKK 25.01.2005.a kohtuotsus 3-1-1-95-04 (Anton Bilõki ja Dmitri Lehmuse süüdistusasjad KarS § 141 lg 2 p-de 1 ja 2 järgi), p 13.

⁷⁹ RKKK 10.04.2006. a kohtuotsus 3-1-1-12-06 (Kriminaalasi Ivar Meiterni süüdistuses KarS § 141 lg 2 p 1 järgi), p 10.

Ehk teisisõnu, teo toimepanija peab tahtlikult ära kasutama tegu võimaldava või lihtsustava kannatanu seisundi, et selle abil ületada kannatanu tahtevastatus vahekorraks. Järelikult tuleb tuvastada tahtlus ka nende objektiivsete koosseisuliste tunnuste suhtes.⁸⁰

Abitusseisundi puhul arusaamisvõimetuse korral on Riigikohus seonduvat selgitanud lahendis 3-1-1-45-07. Kas kannatanu oli võimeline toimunust aru saama või mitte – see on igal juhul fakti küsimus, mis tuleb asja arutaval kohtul lahendada. Karistusseadustiku § 147 kohaselt loetakse noorem kui 10-aastane isik arusaamisvõimetuks, mistõttu sellise isikuga suguühendusse astumine täidab KarS § 141 lg 2 p 1 (noorema kui 18-aastase isiku vägistamine), mitte KarS § 145 (suguühendus lapsealisega) objektiivse koosseisu. See ei tähenda aga iseenesest, et vanemat kui 10-aastast isikut tuleks igal juhul lugeda arusaamisvõimeliseks. Vastupidi - ka vanem laps võib sõltuvalt arengutasemest olla võimetu seksuaalkäitumisest aru saama ja selles osas otsustusi tegema. Eelkõige puudutab see just 10- kuni 13-aastaseid lapsi, kuid erinevalt alla 10-aastastest, tuleb nende arusaamisvõimetus igal juhul eraldi tuvastada.⁸¹

Menetluslike probleemide seisukohast toob autor välja Riigikohtu lahendi 3-1-1-21-09, mille raames vaadati läbi kassatsioonikaebus ja jõuti järeldusele, et süüdistatav O. Kokk tuleb KarS § 141 lg 1 järgi esitatud süüdistuses õigeaks mõista.

Põhjuseks on Riigikohus toonud selle, et süüdistatava poolt kuriteo toimepanemine on tõendamata, järgnevalt toon allpool välja nimetatud asjaolud. Nimetatud kriminaalasja uurimine algatati viivitusega, kuna kannatanu teavitas politseid tema suhtes asetleidnud ründest pooleteise kuu pikkuse viivitusega.

Vägistamine on raske esimese astme kuritegu. /---/ Iseenesest on kahtlemata õige, et kriminaalmenetluse alustamisel poolteist kuud pärast väidetavat kuriteosündmust on olulisel määral vähenenud tõendite kogumise võimalused. Kuid samas ei ole kannatanu käitumisest tingitud tõendite kogumise võimaluste vähenemist mingit põhjust heita ette süüdistatavale. /--- / Kollegium nendib, et kõnealuses asjas ei ole ka kohtueelne menetlus kulgenud nii, nagu see oleks esimese astme kuriteo puhul ootuspärane, ja tehtud ei ole piisavalt jõupingutusi, kogumaks kannatanu ütlusi kinnitavaid tõendeid. Toimetamata on sündmuskoha vaatlus, kannatanu ütluse olustikuga seostamine ja üle kuulamata on jäetud kannatanu abikaasa, kellele

⁸⁰ RKKK 10.04.2006. a kohtuotsus 3-1-1-12-06 (Kriminaalasi Ivar Meiterni süüdistuses KarS § 141 lg 2 p 1 järgi), p 11.

⁸¹ RKKK 15.10.2007.a kohtuotsus 3-1-1-45-07 (Kriminaalasi Meelis Hansari süüdistuses KrK § 117, KarS § 145 ning § 141 lg 2 p-de 1 ja 6 järgi), p 12, 13.

kannatanu väidetavalt kohe pärast kuriteosündmust toimunud rääkis. /---/ Riigikohtu kriminaalkolleegiumi arvates ei ole selline etteheide asjakohane olukorras, mil süüdistus tugineb sisuliselt vaid ühele tõendile.⁸²

Kokkuvõtvalt on Riigikohtu kriminaalkolleegium leidnud, et *käesoleva kriminaalasja menetlemisel ei ole kogutud piisavalt tõendeid, mis kõrvaldaksid kahtluse O. Koki süüdiolukorras /---/ toimepandud teos. Kõrvaldamata kahtlused tuleb kooskõlas KrMS § 7 lg-s 3 sätestatud in dubio pro reo põhimõttega tõlgendada süüdistatava kasuks.⁸³*

Seega leidis Riigikohus, et süüdistatav tuleb õigeks mõista seetõttu, kuna kuriteo toimepanemine on tõendamata. Sellest lähtuvalt on autor seisukohal, et kriminaalasja menetlemisel on äärmiselt oluline kohtueelse menetluse õige ja asjatundlik läbiviimine, sh tõendite kogumine selleks, et kohus saaks asjaolusid adekvaatselt hinnata.

2.2 Esimese ja teise astme kohtulahendite valimi analüüs

Järgnev esimese ja teise astme kohtulahendite valimi analüüs põhineb elektroonilise Riigi Teataja kaudu kohtute poolt avaldatud jõustunud lahenditel. Valimisse on kaasatud aastatel 2003-2013 (aprilli lõpuni) tehtud ja jõustunud karistusseadustiku § 141 alusel süüdimõistva otsusega lahendid. Kokku on valimis 160 kohtulahendit 168 süüdimõistetud isiku suhtes.

Autor analüüsib valimisse kuuluvaid lahendeid kolmest aspektist:

- kuritegu iseloomustavad karakteristikud;
- kurjategijat iseloomustavad karakteristikud ning
- karistusega seotud karakteristikud.

Valimisse kuuluvate kohtulahendite anketeerimisel ilmnas, et kuigi tegemist on avalike lahenditega, siis paljudel juhtudel oli avalikuks tehtud vaid kohtuotsuse resolutiivosa, küllalt tihti olid süüdistatavat kirjeldavad andmed puudulikud või hoopis varjatud (seda eriti nende lahendite puhul, mis pärinesid vaatlusaluse perioodi esimesest poolest). Samas nii mõnelgi juhul võis kohata ka olukorda, kus esimese astme kohtuotsuses olid süüdistatava andmed varjatud ning esitatud vaid kohtuotsuse resolutiivosa ilma täpsemate asjaolude

⁸² RKKK 07.05.2009. a kohtuotsus 3-1-1-21-09 (Olle Koki (Kokk) kriminaalasi süüdistuses KarS § 141 lg 1 järgi), p 11.1, 13.

⁸³ *Ibid*, p 12.

avalikustamiseta, küll aga olid eelnimetatud andmed olemas sama kriminaalasja kohta tehtud teise astme kohtuotsuses või mõnes hilisemas kohtumääruses.

Tulenevalt andmete puudulikkusest ei ole käesolevas töös üldistavalt võimalik käsitleda kannatanu seost kurjategijaga, sest vastav info õnnestus teada saada vähem kui 10% lahendite puhul. Ometi võib selle vähesegi põhjal tõdeda, et tihtipeale osutub vägistajaks lähisugulane või tuttav.

2.2.1 Kuritegu iseloomustavad karakteristikud

Kuritegu iseloomustavate karakteristikute all toob autor järgnevalt üldistavad andmed sellest, millise kohtu piirkonnas asja arutati, missugune oli teo toimepanemise koht ning missuguste sätete alusel isikud süüdi mõisteti.

Vastavalt KrMS § 24 lg 1 allub kriminaalasja arutamine maakohtule, kelle tööpiirkonnas on kuritegu toime pandud.⁸⁴ Analüüsidest kohtulahendeid, saab teha ka teatud üldistuse sellest, kuidas valimisse võetud kohtulahendid proportsionaalselt erinevate maakohtute tööpiirkondade vahel on jaotunud.

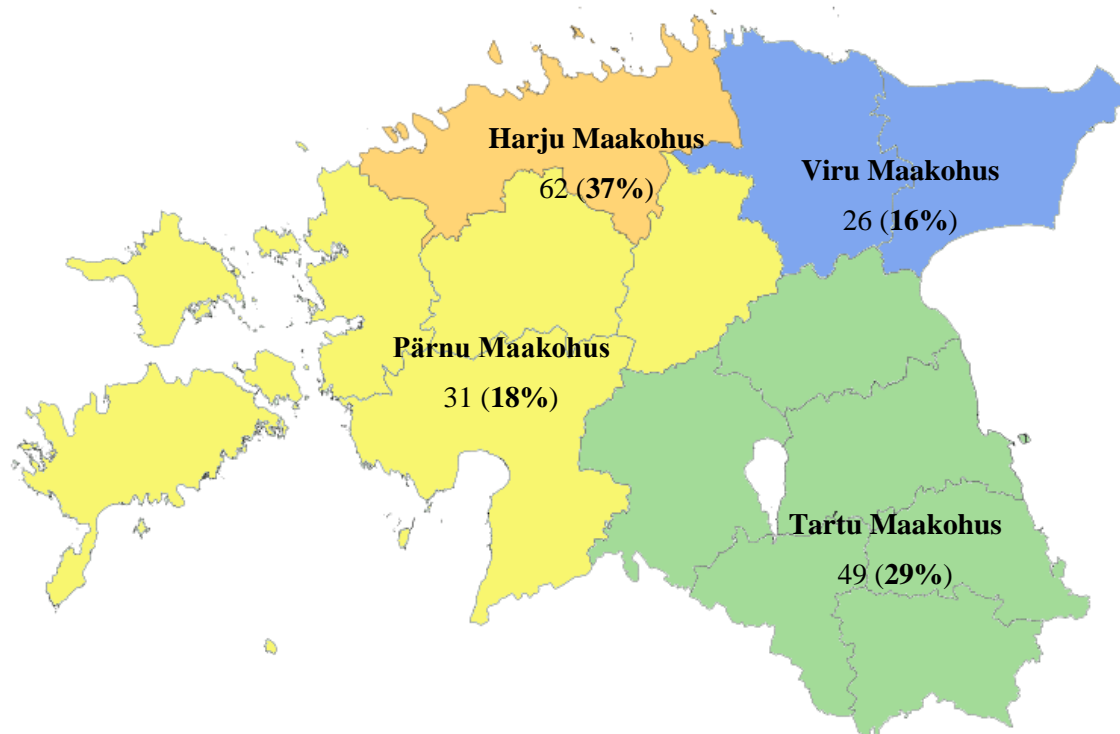
Kuna enne 2006. aastat kehtinud kohtute tööpiirkondade jaotus erines mõnevõrra täna kehtivast, siis on käesolevas analüüsis enne 2006. aastat tehtud kohtulahendite puhul paigutatud toonane otsuse teinud maa- või linnakohus tänasesse maakohtute tööpiirkondade raamistikku. Vastavalt justiitsministri 27. oktoobri 2005. a määruse nr 45 § 1 on alates 2006. aastast maakohtute tööpiirkonnad järgmised:⁸⁵

- Harju Maakohus – Harju maakond;
- Viru Maakohus – Ida-Viru ja Lääne-Viru maakond;
- Pärnu Maakohus – Pärnu, Lääne, Hiiu, Saare, Rapla ja Järva maakond;
- Tartu Maakohus – Tartu, Jõgeva, Viljandi, Valga, Võru ja Põlva maakond.

Järgneval joonisel on toodud valimisse kuuluvate lahendite jaotus maakohtute tööpiirkondade järgi (vt Joonis 6).

⁸⁴ Kriminaalmenetluse seadustik, 12.02.2003, jõustunud 01.04.2004 – RT I 2003, 27, 166 ... RT I, 15.05.2013, 5.

⁸⁵ Maa- ja halduskohtute tööpiirkonnad. JMm 27.10.2005 nr 45. – RTL 2005, 110, 1696.

Joonis 6. Valimisse kuuluvate lahendite jaotus maakohutute tööpiirkondade järgi

Allikas: autori koostatud

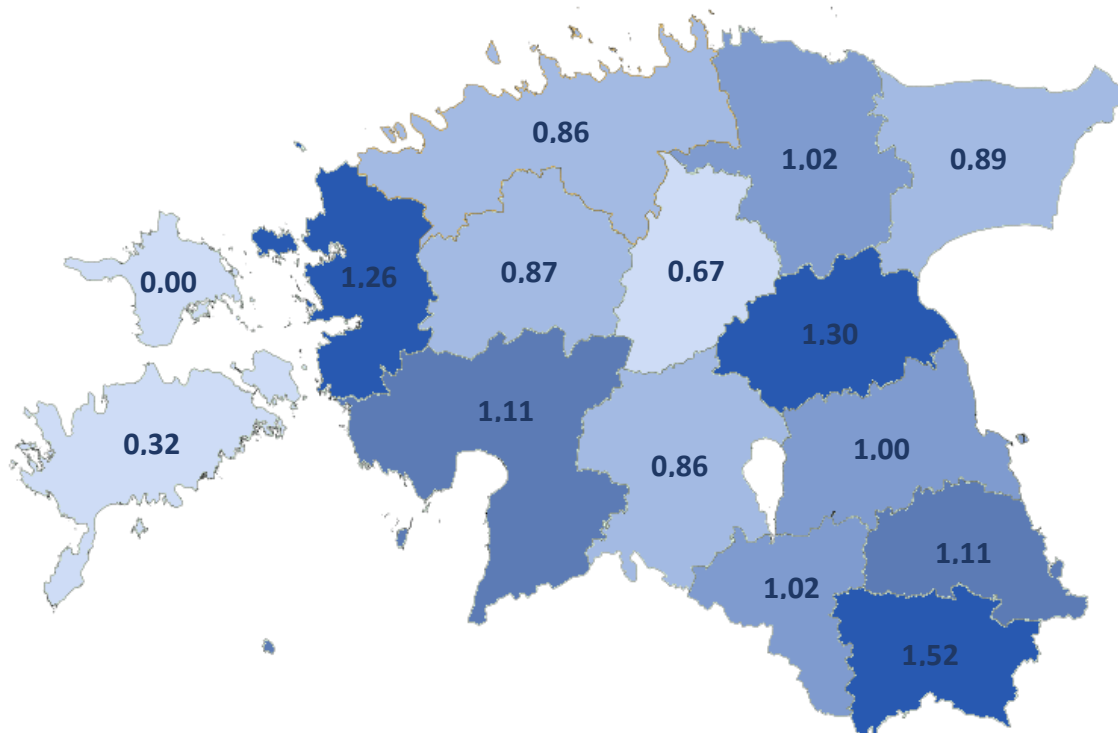
Võrdluseks toob autor välja ka elanike üldarvu jaotuse vastavates piirkondades 2011. aasta rahvaloenduse andmete järgi ning 2012. aastal registreeritud vägistamiste osakaalu samades piirkondades (vt Tabel 4). Siit nähtub, et geograafilise katvuse poolest on valimisse sattunud lahendite hulk proportsionaalselt küllalt sarnane elanikkonna jaotusega vastavates piirkondades, samuti ei ole olulist erinevust võrreldes 2012. aastal registreeritud vägistamiste arvu jaotusega samades piirkondades.

Tabel 4. Valimisse kuuluvate lahendite jaotus maakohutute tööpiirkondade järgi võrrelduna registreeritud vägistamiste osakaalu ning elanikkonna osakaaluga rahvastikust

Kohtu tööpiirkond	Registreeritud vägistamiste osakaal, 2012	Lahendite osakaal	Elanikkonna osakaal rahvastikust
Harju Maakohus	39%	37%	43%
Tartu Maakohus	31%	29%	25%
Pärnu Maakohus	15%	18%	16%
Viru Maakohus	14%	16%	16%

Allikas: Justiitsministeerium, Kuritegevus Eestis 2012. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/57886>, 12.05.2013; Eesti Statistikaamet, RV022 Rahvastik soo, vanuserühma ja maakonna järgi, 1. jaanuar 2013; autori arvutused.

Kui aga vaadata võrdluses registreeritud vägistamisi maakonna lõikes, siis avaneb mõneti üllatav pilt. Järgneval joonisel (vt Joonis 7) on toodud 2007-2012 keskmine registreeritud vägistamiste arv maakonnas 10 000 elaniku kohta ning ilmneb, et vastav suhtarv omab kõige kõrgemat väärtust Võru, Jõgeva ja Lääne maakonnas. Seevastu Harjumaa ning Ida-Virumaa, kus võib-olla ootuspäraselt oodanuks kõrgemat tulemust, paiknevad väärtusega 0,9 alles pingerea teises pooles.

Joonis 7. Registreeritud vägistamisi 10 000 elaniku kohta, 2007-2012 keskmine

Allikas: Justiitsministeerium, Kuritegevus Eestis 2012, – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/57886>, 12.05.2013; Eesti Statistikaamet, RV022 Rahvastik soo, vanuserühma ja maakonna järgi, 1. jaanuar 2013; autori arvutused.

Järgmise kuritegu iseloomustava karakteristikuna võtab autor vaatluse alla kuriteo toimepanemise koha. Vastav informatsioon oli valimisse kuuluvate lahendite puhul kättesaadav veidi vähem kui pooltel juhtudel, kuid mõningase üldistuse saab ka selle pealt teha, kuna valimise on piisavalt suur.

Vägistamiskuritegusid ümbritseb väärkujutluste „loor“, üheks enamlevinud müüdiks on, et vägistamine pannakse üldreeglina toime kusagil hämaras pargisopis, metsatukas, tühermaal või

mujal hoonetest ja asustusest kaugel. Teadusuuringute põhjal ilmneb aga, et tegelikult pannakse vägistamised enamasti toime siseruumides (ühiselamus, ohvri või ründaja kodus vms kohas). Kuivõrd eeltoodud seisukoht, et vägistatakse eelkõige ruumides, on leidnud kinnitust paljudes soojema kliimaga riikides korraldatud uuringutes, siis seda enam kehtib see Eesti kohta.⁸⁶ Sama kinnitab ka antud töös kasutatud valimi põhjal välja selgitatud kuriteo toimepanemise koha statistika (vt Tabel 5).

Tabel 5. Valimisse kuuluvates lahendites toodud kuriteo toimepanemise koht

Teo toimepanemise koht	Sagedus	Osakaal
Eluruumis (korter, maja, ühiselamu, hotell)	49	63%
Eraldatud kohas (mets, kraav, põõsastik, tühermaa)	13	16%
Mitte-eluruumis (trepikoda, saun, küün, auto, vangla)	12	15%
Asulas välitingimustes (tänav, hoov)	5	6%
	79	100%

Allikas: Kohtulahendite alusel autori koostatud

Selgub, et ligi kaks kolmandikku vägistamistest on pandud toime eluruumides, eelkõige korteris või eramus, seejuures kahel juhul pandi vägistamine toime hotellitoas ning kahel juhul ühiselamus. Kui lisada siia juurde ka mitte-eluruumides toimepandud vägistamised, siis saab valimi kohta üldistavalt öelda, et 78% juhtudest toimus vägistamine siseruumides ning vaid 22% juhtudest välitingimustes, sealhulgas 16% eraldatud kohas hoonestusest eemal. Eraldi toob autor siinkohal välja, et valimis leidis neli niisugust juhtumit, kus vägistamine pandi toime vanglas – see on ilmselt järelemõtlemise koht ka kinnipidamisasutuste juhtkonnale – ühel juhul Ämari vanglas (2005) ning kolmel juhul Tartu vanglas (2007, 2012 ja 2012).

Kolmanda kuritegu iseloomustava karakteristikuna analüüsib autor seda, missuguste sätete alusel on vägistamise toime pannud isikud süüdi mõistetud (vt Tabel 6).

Kasutatud valimis ligi pooled (80) karistused määrati KarS § 141 lg 1 alusel (põhikoosseis). Neist omakorda kolmandikul juhtudest (24 lahendit ehk 30%) jäi süütegu lõpuni viimata süüdlasest mitteolenevatel põhjustel (kellegi sekkumine, kannatanu vastuhakk ja põgenemine vms). Kui võtta arvesse ka KarS § 141 lg 2 alusel tehtud lahendid (88), siis nende hulgas oli süüteo katseid poole väiksema osakaaluga, ainult 17%. Võib oletada, et kvalifitseeritud koosseisu puhul on kurjategija tihti juba suurema kogemuste pagasiga, rünnak brutaalsem,

⁸⁶ U. Traat, A. Markina. Üldkriminoloogia II. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2005, lk 36. – Arvutivõrgus: <http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/17334/9985671228.pdf>, 12.05.2013.

jõudude vahekorra erinevus suurem, mistõttu kannatanul on väiksem võimalus endapoolse aktiivse kaitsega rünnakut katkestada, pigem jääb loota kõrvaliste isikute sekkumisele.

Tabel 6. Valimisse kuuluvates lahendites süüdimõistmise kvalifikatsioonid

Kvalifikatsioon	Süüdimõistetute arv valimis	Osakaal
KarS § 141 lg 1 (põhikoosseis)	80	48%
KarS § 141 lg 2 p 1 (alaealise suhtes)	25	15%
KarS § 141 lg 2 p 1, 6 (alaealise suhtes, korduv)	25	15%
KarS § 141 lg 2 p 6 (korduv)	17	10%
KarS § 141 lg 2 p 2 (grupi poolt)	12	7%
KarS § 141 lg 2 p 1, 2, 5 (alaealise suhtes, grupi poolt, enesetapp)	2	1%
KarS § 141 lg 2 p 1, 2, 6 (alaealise suhtes, grupi poolt, korduv)	2	1%
KarS § 141 lg 2 p 2, 6 (grupi poolt, korduv)	2	1%
KarS § 141 lg 2 p 1, 3 (alaealise suhtes, raske tervisekahjustus)	1	<1%
KarS § 141 lg 2 p 3 (raske tervisekahjustus)	1	<1%
KarS § 141 lg 2 p 4 (surm)	1	<1%
	168	100%

Allikas: Kohtulahendite alusel autori koostatud.

KarS § 25 lg 1 kohaselt on süüteo katse tahtlik tegu, mis on suunatud süüteo toimepanemisele. Sama paragrahvi lg 2 ütleb, et süüteokatse algab hetkest, mil isik vastavalt oma ettekujutusele teost vahetult alustab süüteo toimepanemist. Näiteks on kohus siinkohal süüteo alustamiseks lugenud olukorda, kus süüdlane „*rebis kannatanult jalast aluspesu*“, „*avas enda püksiluku*“, „*avas kannatanu seeliku pandla ning rebis puruks tüdrukul jalas olnud sukkpüksid*“ vms, kus koosmõjus füüsilise vägivallega omas süüdlane ettekujutust oma teost, alustades seega vahetult süüteo toimepanemist. KarS § 25 lg 6 kohaselt võib kohus süüteokatse puhul kohaldada §-s 60 sätestatud ning kergendada süüdlasele määratavat karistust. Seega on süüteokatse põhimõtteliselt karistatav samamoodi nagu lõpuleviidud tegu, kuid sellele võib kohaldada karistuse kergendamist, mida kohus enamasti on ka rakendanud.

Väga murettekitav on tõdemus, et tervelt 33% vägistamistest on pandud toime alaealiste suhtes. Kuna siin on tegemist väga tundliku teemaga, ei ole enamasti alaealisest kannatanuga lahendite puhul kuritöö täpsemad asjaolud lahendis avaldatud. Siiski leidis ka lahendeid, milledest selgus, et kannatanuks osutus näiteks 6-aastane laps, keda tema kasuisa vägistab korduvalt kümne aasta jooksul. Mõistmaks, et tegemist on eriti õõvastava kuriteoga, piisab vaid ühest lausest, mis pärineb ringkonnakohtu otsusest: „*Kohtukolleegium nõustub maakohtu otsuses märgituga ning rõhutab, et tegemist on 3-aastase kannatanuga /---/*“.

Kahjuks leiab ka Eesti kohtupraktika kaudu kinnitust tõsiasi, et vägistamise ohvriks ei lange mitte ainult noored naised. Maailma statistika veenab, et vägistamisohvrite vanus ulatub 4-kuulisest imikust kuni 92-aastase raugani.⁸⁷

Omakorda väärrib tähelepanu ka tõik, et 26% juhtudest sisaldab mõistetud karistus ka viidet KarS § 141 lg 2 punktile 6 ehk et tegu on toime pandud isiku poolt, kes on ka varem mõistetud süüdi mõne seksuaalse enesemääramise vastase süüteo eest. Seega võib järeldada, et olukorras, kus kohus on isikule andnud varasema karistuse kaudu võimaluse enda käitumisharjumusi muuta, kuid isik ei ole pidanud vajalikuks enda hoiakuid õiguskuulekuse suunas piisavalt korrigeerida ja on jätkanud kuritegude toimepanemist, peab see asjaolu leidma raskemate karistusmeetmete näol väljenduse ka isikule järgmises asjas mõistetavas karistuses, eriti võttes arvesse, et tegemist on selgelt raskeliigilise kuriteoga.

Ülejäänud kvalifikatsioonide alusel lahendeid vaadeldes ei saa antud valimi põhjal usaldusväärsemaid üldistusi teha, kuna gruppide suurused oleksid liiga väikesed ning seetõttu üldistatavus liialt tagasihoidlik.

Veel juhib autor tähelepanu, et KarS § 141 lg 2 esineb niisuguseid kvalifikatsioone, mille objektiivseid tunnuseid vaadeldes ilmneb, et teatud punktid ei saa ühe kannatanu puhul koos eksisteerida. Nii näiteks ei saa eelnimetatud lõike punktid 3 ja 4 koos esineda, sest punkt 3 kirjeldab olukorda, kus kannatanule tekitati vägistamisega raske tervisekahjustus ning punkt 4 olukorda, kus vägistamisega põhjustati kannatanu surm. Samuti ei saa sel põhjusel koos käsitleda punkte 3 ja 5.

2.2.2 Kurjategijat iseloomustavad karakteristikud

Käesolevas alajaotuses analüüsib autor valimisse kuuluvate kohtulahendite baasil kurjategijate demograafilist tausta, tehes seda niivõrd, kui kohtulahendite avalikustatud osas süüdlase anded välja on toodud. Nagu juba eelmise alapunkti alguses nimetatud, on paljudes valimisse kuuluvates lahendites süüdistatavat kirjeldavad andmed puudulikud, mistõttu järgnevas analüüsis ei saa kasutada kõiki valimisse võetud lahendeid. Süüdistatavate andmete mitteavalikustamist oli märgata eelkõige nende lahendite puhul, mis pärinesid vaatlusaluse

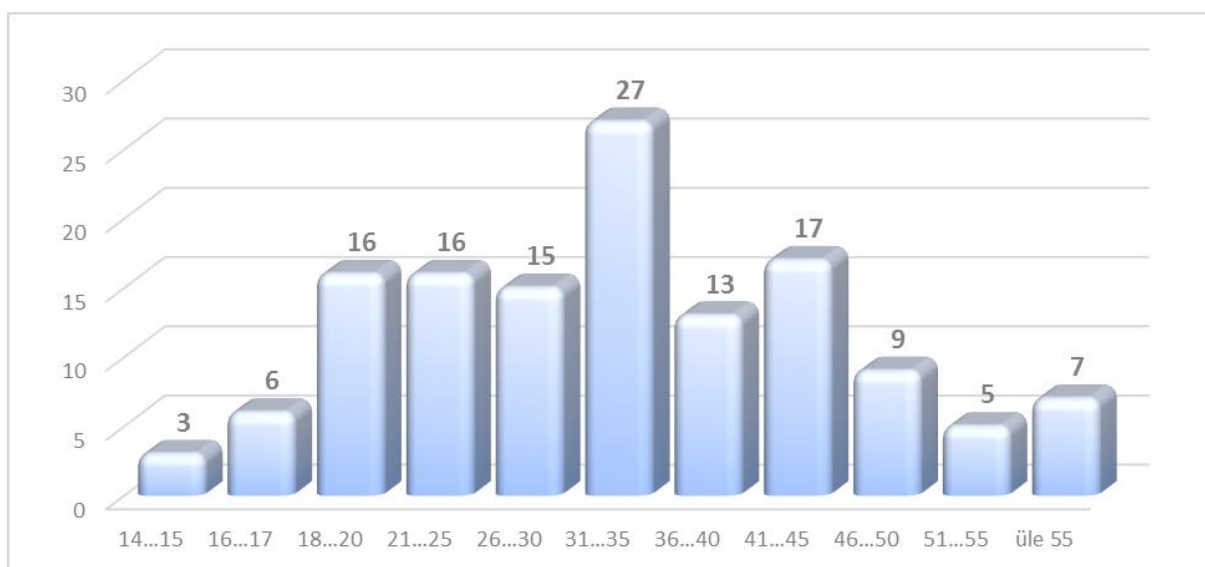
⁸⁷ U. Traat, A. Markina. Üldkriminoloogia II. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2005, lk 37. – Arvutivõrgus: <http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/17334/9985671228.pdf>, 12.05.2013.

perioodi esimesest poolest, samuti nende lahendite puhul, kus oli kasutatud kokkuleppemenetlust.

Kurjategijat iseloomustavatest andmetest toob autor välja kurjategija vanuse süüteo toimepanemise ajal (tuletatud isikukoodist ning lahendist väljaloetud teo toimepanemise aja järgi), haridustaseme, rahvusgrupi, töökoha olemasolu ning varasemalt toimepandud kuritegude arvu.

Esmalt võtab autor vaatluse alla kurjategija vanuse süüteo toimepanemise ajal. Vanused on tuletatud kurjategija isikukoodi ning süüteo toimepanemise aja järgi (kui see on teada ja üheselt määratav – küllalt tihti on tegemist olukorraga, kus ühes süüdistuses on toodud välja mitu kuriteo episoodi, mis on toimunud erineval ajal, niisugusel juhul on arvesse võetud kurjategija vanus esimese teadaoleva seksuaalse enesemääramise vastase süüteo episoodi toimumise ajal). Tihti oli esimese astme kohtulahendis süüdistatava isikukood varjatud, kuid see õnnestus leida sama kriminaalasja raames tehtud mõnelt hilisemalt otsuselt või määruselt.

Valimisse sattunud lahendite kurjategijate vanuseline jaotus süüteo toimepanemise ajal on toodud alloleval joonisel (vt Joonis 8).

Joonis 8. Valimi kurjategijate vanuseline jaotus süüteo toimepanemise ajal

Allikas: Kohtulahendite alusel autori koostatud.

Kokku õnnestus lahenditest teada saada 80% süüdlaste sünniaeg ning teo toimepanemise aeg, keskmiseks vanuseks on 33 aastat, noorimad süüdimõistetud oli teo toimepanemise ajal 15-aastased (3 isikut, üks süüdi mõistetud KarS § 141 lg 1 ning kaks isikut KarS § 141 lg 2 p 2 alusel; vanim 73-aastane, süüdi mõistetud KarS § 141 lg 1 alusel).

Ligi viiendik (19%, 25 isikut) süüdimõistetutest teo toimepanemise ajal olnud vanuses kuni 20 aastat ning kahetsusväärset tuleb tõdeda, et vanusegrupis 18...20 on enamus valimisse kuuluvaid isikuid juba varasemat kriminaalkorras karistatud (sh üks isik neljal korral ning kaks isikut kolmel korral). Ülevaade varasemast karistusest vanusegruppide lõikes on esitatud järgmises tabelis (vt Tabel 7).

Tabel 7. Valimi varasem karistus vanusegrupi lõikes

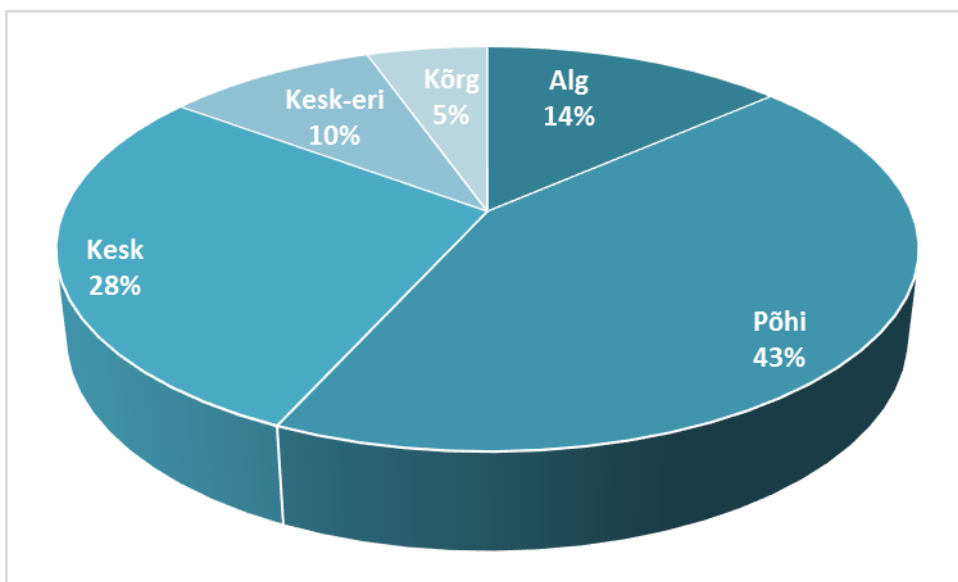
Vanusegrupp	Keskmine varasemate kriminaalkaristuste arv	Maksimaalne varasemate kriminaalkaristuste arv	Varasemalt karistatud isikuid	Varasemalt karistamata isikuid
14...15	0,00	0	0	3
16...17	2,30	4	3	3
18...20	1,82	4	11	6
21...25	2,82	9	11	4
26...30	2,82	8	11	4
31...35	2,83	10	18	5
36...40	2,92	8	12	1
41...45	3,27	10	11	4
46...50	4,00	6	6	3
51...55	2,00	3	3	2
üle 55	4,50	6	2	5
KOKKU			88	40

Allikas: Kohtulahendite alusel autori koostatud.

Juuresolevast tabelist nähtub, et kaks kolmandikku valimisse sattunud isikutest on juba enne vägistamise asjas süüdi mõistmist olnud kriminaalkorras karistatud, seega võib väita, et varasemad karistused muude kuritegude eest ei ole paljude puhul neid piisavalt mõjutanud edasistest õigusrikkumistest loobuma.

Kui analüüsida kõige nooremate vanusegruppide poolt toime pandud vägistamisi, selgub, et 25-st kuni 20-aastasest isikust 10 on mõistetud süüdi KarS § 141 lg 1 alusel, ülejäänud 15 isikut aga juba kvalifitseeritud süüteo koosseisu järgi, täpsemalt 11 juhul alaealise vägistamine, 5 juhul on tegu pandud toime kahe või enama isiku poolt ja 5 juhul on olnud tegemist juba korduva seksuaalse enesemääramise vastase süüteoga.

Haridustase õnnestus kindlaks teha 74 isiku puhul, kes moodustavad valimist 44% (vt Joonis 9).

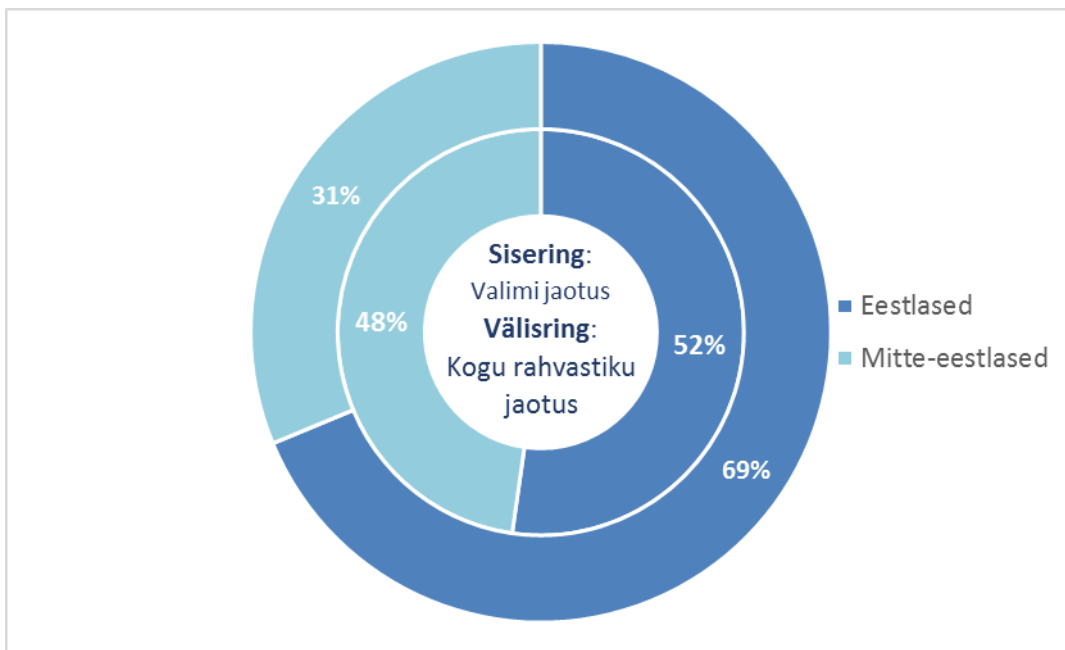
Joonis 9. Valimi jaotus haridustaseme järgi

Allikas: Kohtulahendite alusel autori koostatud

Ligikaudu 43% valimist moodustavad kesk-, keskeri- või kõrgharidusega isikud, mis osutus autori jaoks isegi mõneti üllatuslikuks tulemuseks – on ju nende haridustase ja eeldatavalt ka sotsiaalne küpsus tasemel, mis peaks tagama ühiskonna toimeprotsesside mõistmise ning piisava õiguskuulekuse, ometi on nad sattunud valimisse, mis käsitleb vägistamises süüdimõistetud isikuid. See viitab asjaolule, et vägistajate väärtushinnanguis, moraalis ja arusaamades on toimunud niisugune nihe, mis ei sobi kokku ühiskonna üldtunnustatud tavade ja normidega. Olgu selle ilmestamiseks tõik, et mõlemad eelmises alapunktis toodud juhtumid (6- ja 3-aastase lapse vägistamised) olid toime pandud isikute poolt, kellel oli kesk-eri haridus.

Järgnevalt toob autor eraldi välja ka valimi jaotuse rahvuse järgi ning võrdleb seda kogu rahvastikus oleva proportsiooniga (vt Joonis 10).

Jooniselt nähtub, et valimisse on eesti rahvusest isikuid sattunud 52%, samas kogu rahvastikus on eestlaste osakaal viimase rahvaloenduse andmete kohaselt 69%. Samas muust rahvusest isikute proportsionaalne jaotus valimis ja kogu elanikkonnas näitab, et võrreldes kogu elanikkonnaga on muust rahvusest isikuid antud valimisse sattunud märksa suurema osakaaluga kui võinuks ühtlase jaotuse korral oodata. Kas see on seotud pelgalt valimi juhuslikkusega või ongi muust rahvusest isikutel suurem kalduvus vaatlusaluseid süütegusid toime panna, on kindlasti eraldi uuringut väärt küsimus.

Joonis 10. Valimi jaotus rahvusgrupi järgi võrreldes kogu rahvastikuga

Allikas: Eesti Statistikaamet, RLE04 Loendatud püsielanikud rahvuse järgi, 31.12.2011; Kohtulahendite alusel autori koostatud.

Kuna kohtulahendites oli umbes kolmandikul juhtudest märgitud info ka selle kohta, kas isik enne kinnipidamist omas kindlat töökohta, siis on siinkohal ka see info välja toodud. Kokku oli tööalane info välja toodud 68 lahendi puhul, neist töökohta omas enne kinnipidamist 49% ning ilma töökohata oli 51% isikutest.

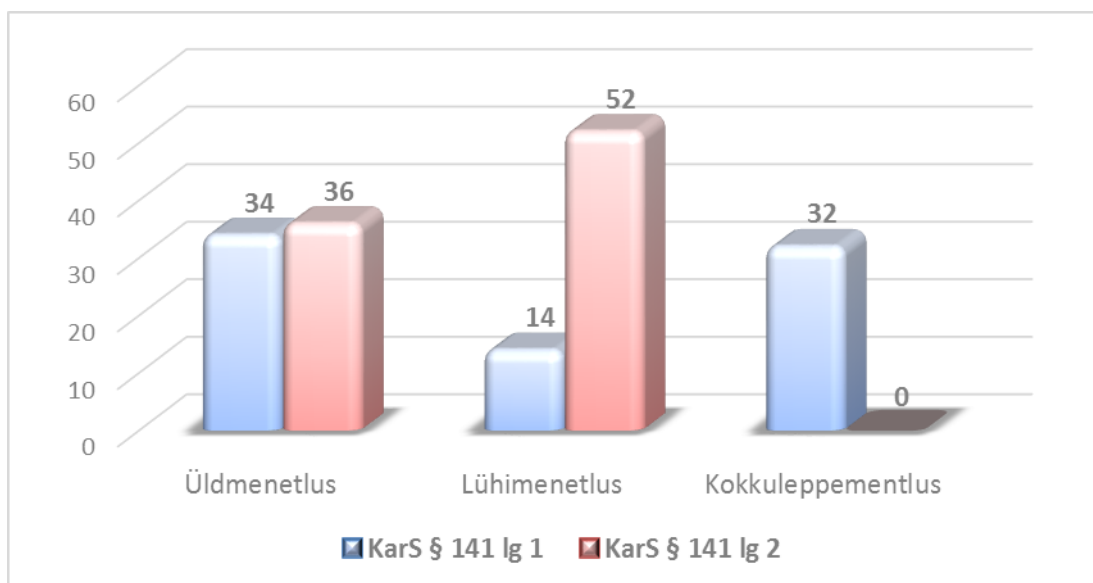
2.2.3 Karistusega seotud karakteristikud KarS § 141 lg 1 alusel

Käesolevas alajaotuses analüüsib autor valimisse kuuluvate kohtulahendite baasil vägistamise eest mõistetud karistusi KarS § 141 lg 1 koosseisu alusel menetlusliikide lõikes.

Kuigi valimisse sattunud lahendites oli tihti tegemist liitkaristustega mitme erineva kuriteo episoodi eest, võetakse käesolevas analüüsis arvesse ainult vägistamise eest mõistetud karistused ning juba eespool viidatud andmete puudulikkuse tõttu ei ole üldistavalt võimalik analüüsis arvestada karistust kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid, kuna ~80% lahendite puhul oli avalikult kättesaadav vaid resolutiivosa ning nendest lahenditest, kus oli saadaval ka otsuse põhiosa, oli vaid neljal juhul kohus leidnud, et saab arvestada ka kergendava asjaoluga (puhtsüdamlik kahetsus), ülejäänud juhtudel tõdes kohus, et koosseisuväliseid süüid kergendavaid ega raskendavaid asjaolusid ei tuvastatud.

Karistustega seotud analüüsiga on seotud 160 kohtulahendit kokku 168 isiku suhtes.

Analüüsitava kohtulahendite valimis esindatud menetlusliigid koos lahendite arvuga on toodud järgneval joonisel (vt Joonis 11).

Joonis 11. Valimi jaotus süüteo koosseisu ja menetlusliigi lõikes

Allikas: Kohtulahendite alusel autori koostatud

KrMS § 239 lg 2 p1 loetleb karistusseadustiku sätted, millistel juhtudel ei ole kokkuleppemenetlust kohaldada. Kuna eelnimetatud sätete hulka kuulub ka KarS § 141 lg 2 ettenähtud kuriteod, siis sellest tulenevalt nähtub ka ülaloleval joonisel, et vägistamise kvalifitseeritud süüteo koosseisu puhul ei ole kohaldatud kokkuleppemenetlust.

Karistumäärade analüüsi seisukohast on oluline tähele panna, et kui asja lahendatakse lühimenetluses, vähendab kohus vastavalt KrMS § 238 lg 2 pärast kõigi kuriteo asjaolude kaalumist süüdistatavale mõistetavat põhikaristust või liitkaristust ühe kolmandiku võrra. See on ka peamine põhjus, miks süüdistatav peaks olema lühimenetluse taotlemisest huvitatud. Nagu ka ülalolevalt jooniselt paistab, siis just vägistamise kvalifitseeritud süüteo koosseisude puhul leiab lühimenetlus praktikas märkimisväärset kasutamist. Kui menetlusliikide võrdluses jagunevad valimi lahendid veel suhteliselt samas proportsioonis – üldmenetluses on lahendatud 42% asjadest, lühimenetluses 39% ning kokkuleppemenetluses 19%, siis koosseisude võrdluses selgub, et lühimenetluse siseselt jagunevad lahendid vastavalt 21% KarS § 141 lg 1 asjad ning 79% KarS § 141 lg 2 asjad. Siit nähtub, et just kõrgema karistumääraga asjade puhul on süüalused taotlenud lühimenetlust, pääsemaks kokkuvõttes kergema karistusega.

Järgnevalt analüüsib autor KarS § 141 lg 1 koosseisu käsitlevaid lahendeid, pöörates põhitähelepanu kohtu poolt määratud karistusele ning tuues välja ka tingimisi mõistetud karistuste statistika. Eraldi juhib autor tähelepanu, et lühimenetluses lahendatud asjade puhul kasutatakse käesolevas töös esialgselt mõistetud karistust (enne lühimenetluse rakendamiseiga seotud karistuse vähendamist ühe kolmandiku võrra).

Vägistamise põhikoosseisuna vastavalt KarS § 141 lg 1 on kasutatavas valimis kvalifitseeritud 80 lahendit, seejuures 24 juhul oli tegemist vägistamiskatsega. KarS § 25 lg 1 kohaselt on süüteo katse tahtlik tegu, mis on suunatud süüteo toimepanemisele. Sama paragrahvi lg 2 ütleb, et süüteokatse algab hetkest, mil isik vastavalt oma ettekujutusele teost vahetult alustab süüteo toimepanemist. Niisugusel juhtumil võib kohus KarS § 25 lg 6 kohaselt kohaldada §-s 60 sätestatud ning kergendada süüdlasele määratavat karistust, mille kohaselt kergendatud karistuse ülemmäär ei või olla üle kahe kolmandiku seaduses sätestatud karistuse ülemmäärast. Seega kui KarS § 141 lg 1 ettenähtud süüteo eest karistatakse vangistusega 1 kuni 5 aastat, siis KarS § 60 lg 2 alusel on kergendatud karistuse ülemmääraks vangistus 3 aastat ja 4 kuud (kaks kolmandikku seaduses sätestatud karistuse ülemmäärast), alammääraks jääb ikka 1 aasta.

Tulenevalt KarS § 73 võib kohus, arvestades kuriteo toimepanemise asjaolusid ja süüdlase isikut, määrata, et tingimisi jäetakse karistus süüdimõistetu suhtes täielikult või osaliselt kohaldamata, kui ta leiab, et mõistetud tähtajalise vangistuse ärakandmine süüdimõistetu poolt ei ole otstarbekas. Sellisel juhul ei pöörata mõistetud karistust täielikult või osaliselt täitmisele, kui süüdimõistetu ei pane kohtu määratud katseajal toime uut tahtlikku kuritegu. Katseajaks määratakse kolm kuni viis aastat (KarS § 73 lg 3) või käitumiskontrolli kohaldamisel 1,5 kuni 3 aastat (KarS § 74 lg 3). Karistusest tingimisi vabastamist ei kohaldata tahtliku kuriteo toimepannud isikule, keda on varem karistatud vangistusega (KarS § 73 lg 6).

Hindamaks, kas kohtute karistuspraktika vägistamise osas on pigem liialt liberaalne (väljendub pigem madalates karistusmäärades) või liialt konservatiivne (väljendub pigem kõrgemate karistusmäärade kasutamises), tuleb arvestada ka seadusandja poolt kohtule karistuse määramiseks etteantud orientiiri. Nimelt soovitatakse kohtul võtta karistuse määramisel lähtepunktiks karistusvahemiku esimene kolmandik (näiteks 6-aastase vangistuse puhul 2 aastat)⁸⁸ ning sõltuvalt sellest, kas on karistust kergendavaid või raskendavaid asjaolusid või kurjategija isikust lähtuvaid asjaolusid, kallutada lõplikult määratavat karistust vastavas suunas.

⁸⁸ J. Sootak, P. Pikamäe (koost). Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3. vlj. Tallinn: Juura 2009, lk 235.

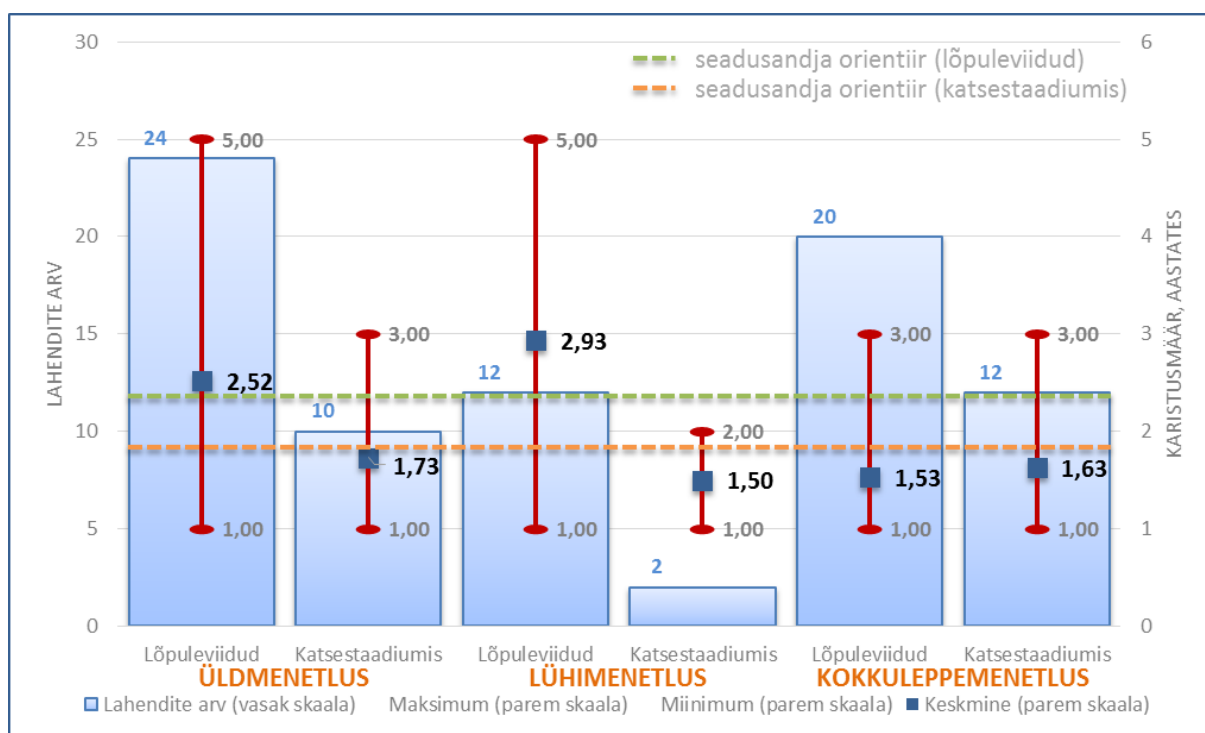
Karistusmääradest parema ülevaate saamiseks on järgneval joonisel toodud KarS § 141 lg 1 vastavad karistusvahemikud koos seadusandja 1/3 orientiiriga (vt Joonis 12).

Joonis 12. KarS § 141 lg 1 karistusmäärad koos 1/3 orientiiriga

Allikas: autori koostatud

Järgnevalt toob autor välja valimi põhjal arvatud kokkuvõtte KarS § 141 lg 1 alusel mõistetud karistustest (vt Joonis 13).

Joonis 13. Valimi kokkuvõtte KarS § 141 lg 1 alusel mõistetud karistusmääradest

Allikas: Kohtulahendite alusel autori koostatud

Kokku sisaldas valim KarS § 141 lg 1 alusel mõistetud karistusi 80 isiku kohta, mis ülaloleval joonisel on jaotatud vastavalt kasutatud menetlusliigile kolme gruppi. Iga menetlusliigi puhul on omakorda eristatud, kas tegemist oli lõpuleviidud süüteoga või süüteo katsega (KarS § 25 lg 2). Vastavas grupis sisalduv lahendite arv on väljendatud sinise tulbaga, tulbale vastav arvvaartus on kajastatud joonise vasakul skaalal ning tulba kõrgusele vastav täpne vaartus (lahendite arv selles grupis) on toodud ka iga tulba ülemise vasaku nurga juures.

Igas lahendi grupis on punase joone otspunktides esitatud vastavas grupis määratud karistuse maksimaalne ja minimaalne väärtus aastates (parem skaala) ning sinise ruuduga on tähistatud vastavas grupis määratud karistuste aritmeetiline keskmine aastates (parem skaala).

Roheline ja oranž katkendjoon tähistavad kohtule seadusandja poolt antud orientiiri, tähistades karistusvahemiku esimest kolmandikku, seejuures roheline katkendjoon tähistab lõpuleviidud teo karistusvahemiku orientiiri (karistusvahemik on 1 kuni 5 aastat, esimene kolmandik tähistab karistusaja pikkust 2 aastat ja 4 kuud) ning oranž katkendjoon tähistab süüteo katse karistusvahemiku orientiiri, võttes arvesse KarS § 60 lg 2 alusel kergendatud karistuse ülemmäära (karistusvahemik on siis 1 aasta kuni 3 aastat ja 4 kuud, esimene kolmandik ligikaudu 1 aasta ja 9 kuud).

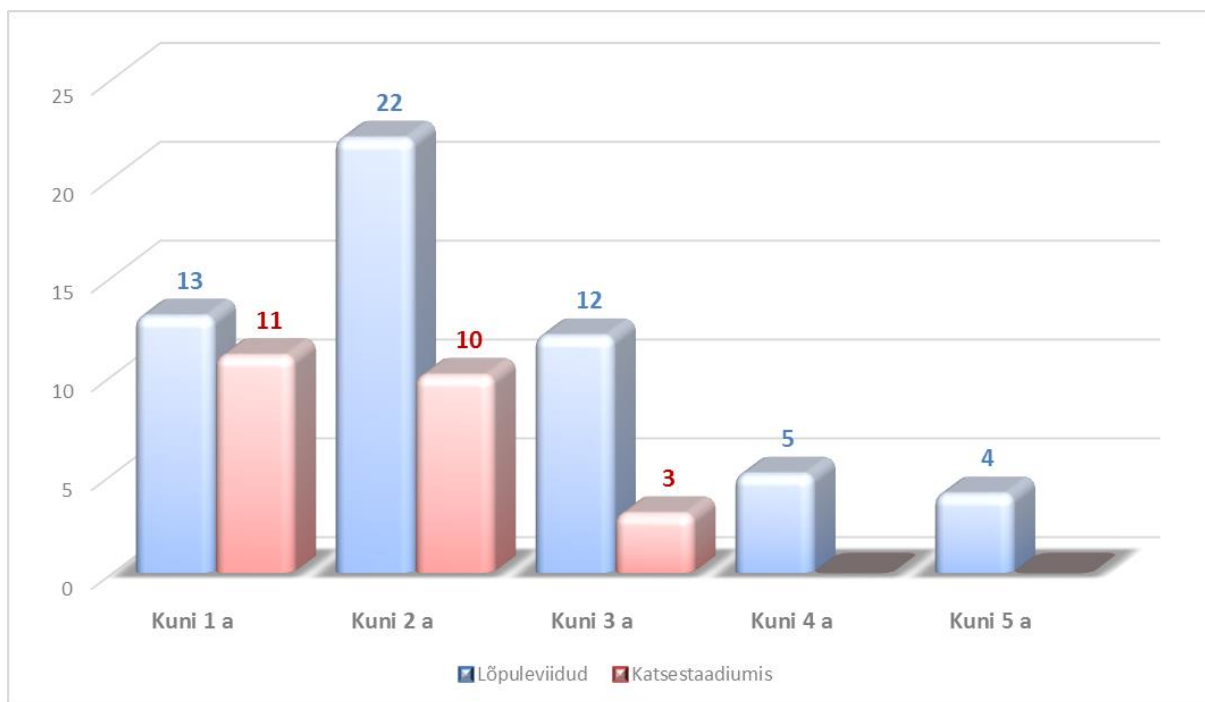
Üldmenetluses on lõpuleviidud süüteo korral määratud nii minimaalset kui ka maksimaalset karistust ühel korral, keskmine karistusmäär on ligikaudu 2 aastat ja 6 kuud vangistust, mis on nn 1/3-orientiirist (2 aastat ja 4 kuud) veidi kõrgem. Seevastu katsestaadiumisse jäänud süüteo korral on üldmenetluses keskmiseks karistusajaks ligikaudu 1 aasta ja 9 kuud, mis on soovituslikust orientiirist (1 aasta ja 11 kuud) veidi madalam. Katsestaadiumisse jäänud teo puhul on üldmenetluse grupis minimaalset karistust rakendatud kahel korral, maksimaalse karistusena on rakendatud karistusmäär 3 aastat ja seda ühel juhul. Siinjuures juhib autor tähelepanu, et antud koosseisu katsestaadiumisse jäänud teo puhul võib KarS § 60 lg 2 alusel kergendatud karistuse ülemmääraks olla vangistus kuni 3 aastat ja 4 kuud (kaks kolmandikku seaduses sätestatud karistuse ülemmäärast), seega antud valimis seaduses sätestatud maksimaalset määra katsestaadiumisse jäänud teo puhul üldmenetluses rakendatud ei ole.

Ka lühimenetluses on lõpuleviidud teo korral maksimaalset ja minimaalset karistusmäära rakendatud ühel korral, katsestaadiumisse jäänud teo korral on maksimaalse karistusena rakendatud määra 2 aastat ja minimaalsena 1 aasta vangistust. Sarnaselt üldmenetluse lahenditele on ka lühimenetluse lahendite puhul täheldatav, et lõpuleviidud teo puhul on keskmine määratud karistus veidi kõrgem (ligikaudu 2 aasta ja 11 kuud) orientiirist ning katsestaadiumi korral veidi madalam orientiirist.

Selgelt eristuv trend on aga kokkuleppemenetluses tehtud lahenditel, kus nii lõpuleviidud kui katsestaadiumisse jäänud teo puhul on keskmine karistus jäänud allapoole ühe kolmandiku orientiiri. Samuti on mõlemal juhul maksimaalne karistus jäänud allapoole seaduses lubatavat maksimumi, olles mõlemal juhul 3 aastat (ja mõistetud kummaski grupis ühel korral). Selge eristumine on ka minimaalse karistusmäära rakendamise osas – kui üldmenetluses ja

lühimenetluses oli minimaalset karistumäära (1 aasta) rakendatud igas grupis vaid ühel korral, siis kokkuleppemenetluses on lõpuleviidud teo puhul minimaalset karistumäära rakendatud 11 korral ning katsestaadiumisse jäänud teo puhul 7 korral. Niisugune trend on aga ka mõistetaav, kuna kokkuleppemenetluses saabki kohus madalama karistumäära rakendamisega süüalust täiendavalt motiveerida kokkuleppele minema.

KarS § 141 lg 1 alusel mõistetud karistuste jaotusest annab ülevaate järgmine joonis.

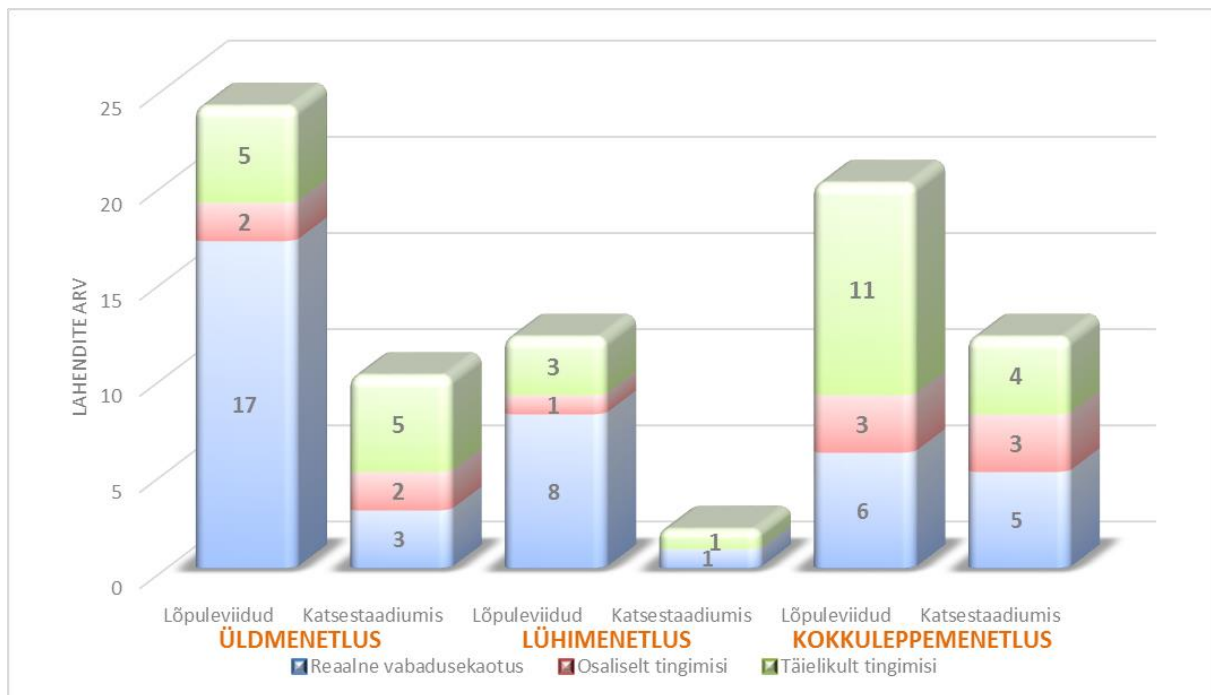

Joonis 14. KarS § 141 lg 1 alusel mõistetud karistuste jaotus

Allikas: Kohtulahendite alusel autori koostatud

Kui karistusvahemiku 1/3 orientiir on 2 aastat ja 4 kuud, siis ülalolevalt jooniselt nähtub, et 70% vaatlusealuse lõike järgi mõistetud karistustest on kestusega kuni 2 aastat (vt Joonis 14). Katsestaadiumisse jäänud teo puhul on 1/3 orientiiriks 1 aasta ja 9 kuud, jooniselt nähtub, et enamuse katsestaadiumisse jäänud tegudest on karistatud karistusajaga alla 2 aasta. Üle nelja aastase karistuse on kohus põhikoosseisu vägistamise eest antud valimis vaid neljal juhul, neist kaks on mõistetud antud karistusvahemiku maksimaalmääras 5 aastat.

Järgnevalt toob autor välja ka statistilise info selle kohta, kui suurel hulgal juhtudel rakendati karistuse määramist tingimisi.

Joonis 15. Valimi kokkuvõte KarS § 141 lg 1 alusel mõistetud karistuste tingimisi kohaldamisest

Allikas: Kohtulahendite alusel autori koostatud

Nagu juuresolevalt jooniselt nähtub, siis on kohus küllalt tihti kasutanud ka võimalust jätta karistus tingimisi osaliselt või täielikult kohaldamata (vt Joonis 15). Vägistamise põhikoosseisu lahendite puhul on üle kolmandiku juhtudest (täpsemalt 36%) jäetud karistus tingimisi täielikult kohaldamata ning 14% juhtudel osaliselt tingimisi kohaldamata. Seega kohaldati karistusest tingimisi vabastamist poolte lahendite puhul. Iseäranis silmatorkav on karistuse tingimisi kohaldamise erinevus menetlusliikide lõikes – üldmenetluse lahendite puhul kohaldati tingimisi karistust 41% juhtudest, lühimenetluses 36% juhtudest ning kokkuleppemenetluses koguni 66% juhtude puhul. Vaadates tingimisi karistuste osakaalu teo lõpuleviimise või katsestaadiumisse jäämise lõikes, siis selgub, et lõpuleviidud tegude puhul kohaldati tingimisi karistust 45% lahendite puhul ning katsestaadiumisse jäänud juhtudel 63% lahendite puhul.

Üldistavalt võib KarS § 141 lg 1 alusel toimiva karistuspraktika osas tuua välja järgmised järeldused:

- nii üld- kui ka lühimenetluses mõistetavad keskmised karistused ei erine oluliselt ühe kolmandiku orientiirist, küll aga rakendatakse kokkuleppemenetluses just lõpuleviidud tegude puhul märkimisväärselt madalamat keskmist karistumäära võrreldes orientiiriga;
- katsestaadiumisse jäänud tegude puhul rakendatav maksimaalne karistumäär jääb

allapoole seaduse järgi lubatavat maksimaalset määra;

- maksimaalset karistumäära on rakendatud väga harvadel juhtudel, 80-st lahendist vaid kahel juhul oli mõistetud karistuseks selle lõike maksimaalmäär 5 aastat vangistust (seejuures üks lahend oli lühimenetluses, seega sealt arvatakse veel 1/3 maha; ainult üldmenetluses mõistetud 5-aastase karistuse puhul läks see 5 aastat ka reaalse vangistusena täitmisele, mis ilmselt antud juhtumi korral oli ka selgelt põhjendatud, kuivõrd süüdistatav isik oli eelnevalt juba kümnel korral kriminaalkorras karistatud);
- poolte lahendite puhul on kohus kasutanud karistuse tingimisi kohaldamata jätmise võimalust, seejuures 36% lahendite puhul jäeti karistus täielikult ja 14% lahendite puhul osaliselt tingimisi kohaldamata;
- kõige rohkem kasutati karistuse tingimisi kohaldamata jätmist kokkuleppemenetluses sündinud lahendite puhul, kus vastavat võimalust oli rakendatud 66% lahendite puhul.

Eelnevast nähtub, et KarS § 141 lg 1 järgi mõistetud karistuste puhul on kohus küllaltki liberaalne ning järgib karistuspoliitika printsiipe, orienteerudes karistuse määramisel karistusvahemiku esimesele kolmandikule ning rakendades küllalt laialdaselt ka karistusest tingimisi vabastamist. Samas leiab autor, et kuna tegemist on siiski raske isikuvastase kuriteoga, võib siinkohal tekkida teatav konflikt või riive karistuspoliitika rakendamise ning ühiskonna sotsiaalse õiglustunde vahel – kuigi isik mõisteti kohtu poolt vägistamises süüdi, võib ta tihtipeale juba järgmisel päeval vabalt tänaval kõndida.

2.2.4 Karistusega seotud karakteristikud KarS § 141 lg 2 alusel

Käesolevas alajaotuses analüüsib autor valimisse kuuluvate kohtulahendite baasil vägistamise eest mõistetud karistusi KarS § 141 lg 2 koosseisude alusel menetlusliikide lõikes.

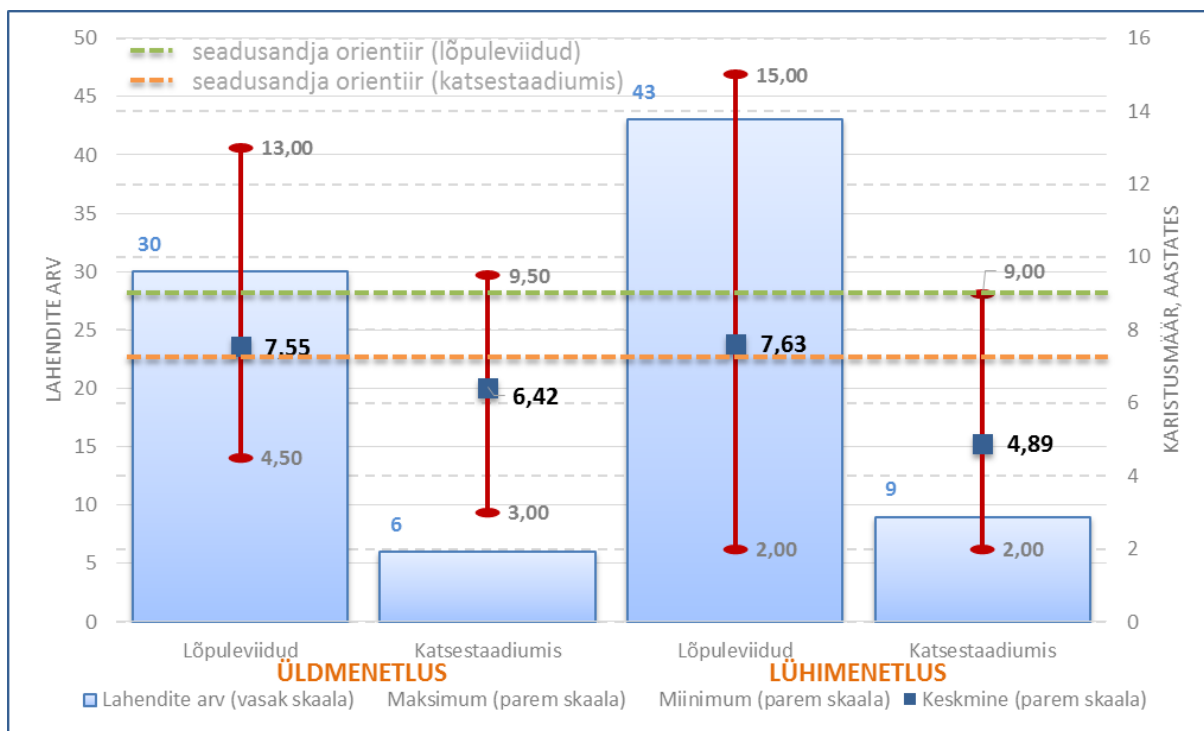
Esmalt toob autor ülevaatlikult välja vaatlusaluse kvalifitseeritud koosseisu eest seaduses sätestatud karistumäärad (vt Joonis 16).

Joonis 16. KarS § 141 lg 2 karistumäärad koos 1/3 orientiiriga

Allikas: autori koostatud

Kui tegemist on kuriteo katsega, siis vastavalt KarS § 60 lg 2 võib kergendatud karistuse ülemmääraks olla kaks kolmandikku seaduses sätestatud karistuse ülemmäärast, seega antud juhul on kergendatud karistuse ülemmääraks 10 aastat vangistust.

Joonis 17. Valimi kokkuvõte KarS § 141 lg 2 alusel mõistetud karistusmääradest

Allikas: Kohtulahendite alusel autori koostatud

KarS § 141 lg 2 alusel mõistetud karistusi sisaldas valim kokku 88 isiku kohta, mis ülaloleval joonisel (vt Joonis 17) on jaotatud vastavalt kasutatud menetlusliigile kahte gruppi. Kummagi menetlusliigi puhul on taas eristatud, kas tegemist oli lõpuleviidud süüteoga või süüteo katsega (KarS § 25 lg 2). Lahendite hulk vastavas grupis on väljendatud sinise tulbaga, tulbale vastav arvvaartus on kajastatud joonise vasakul skaalal ning tulba kõrgusele vastav täpne väärtus (lahendite arv selles grupis) on toodud ka iga tulba ülemise vasaku nurga juures.

Igas lahendi grupis on punase joone otspunktides esitatud vastavas grupis määratud karistuse maksimaalne ja minimaalne väärtus aastates (parem skaala) ning sinise ruuduga on tähistatud vastavas grupis määratud karistuste aritmeetiline keskmine aastates (parem skaala).

Roheline ja oranž katkendjoon tähistavad 1/3 orientiiri, seejuures roheline katkendjoon tähistab lõpuleviidud teo karistusvahemiku orientiiri (karistusvahemik on 6 kuni 15 aastat, esimene kolmandik tähistab karistusaja pikkust 9 aastat) ning oranž katkendjoon tähistab süüteokatse karistusvahemiku orientiiri, võttes arvesse KarS § 60 lg 2 alusel kergendatud karistuse

ülemmäära (karistusvahemik on siis 6 aastast kuni 10 aastani, esimene kolmandik 7 aastat ja 4 kuud).

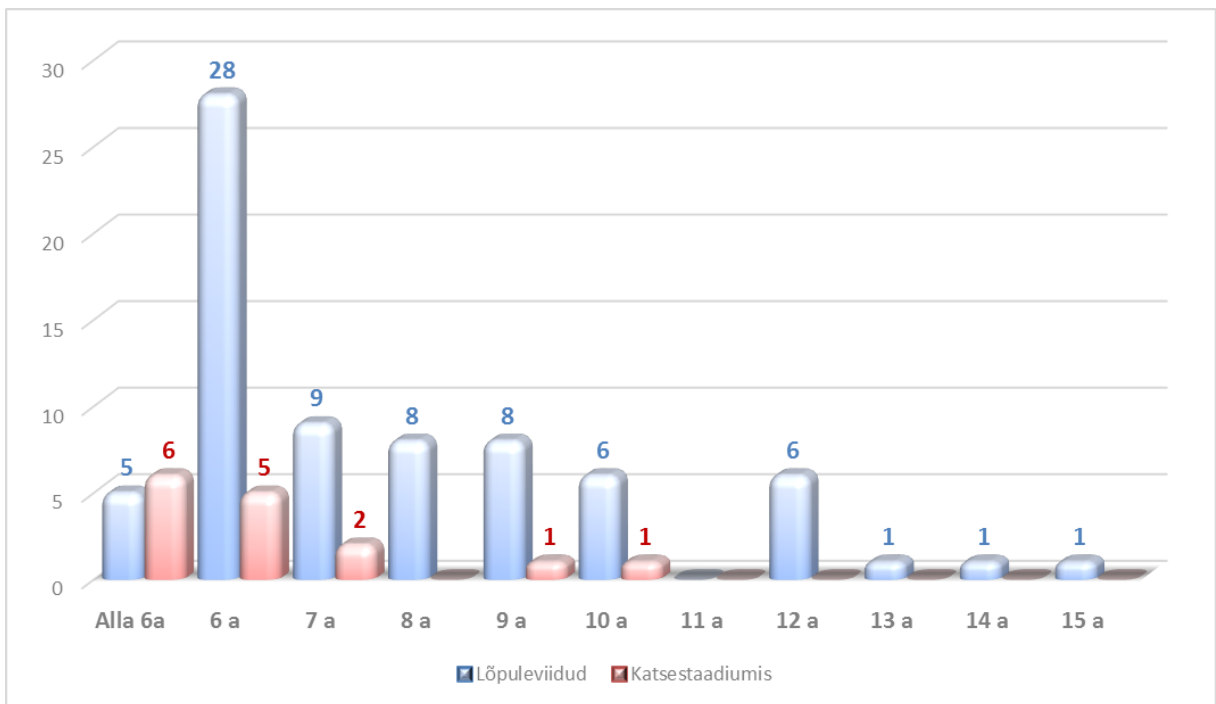
Jooniselt on näha, et veidi üle poole (täpsemalt 59%) lahenditest on tehtud lühimenetluses, mille puhul kohus pärast süüdistatavale mõistetud karistust vähendab seda ühe kolmandiku võrra. Uurides aga esmalt üldmenetluse lahendeid selgub, et lõpuleviidud teo korral on keskmiseks karistuseks valimis kujunenud ligikaudu 7 aastat ja 6 kuud vangistust, seejuures seadusandja 1/3 orientiir on 9 aastat. Maksimaalse karistusena on määratud 13 aastat ning seda ühe juhtumi puhul. Minimaalse karistusena on kohus mõistnud karistuseks 4,5 aastat vangistust ja seda kahele isikule. Millistel kaalutlustel on kohus määranud karistuse alla alammäära, paraku otsusest (1-56/2005) ei selgu. Karistusvahemiku miinimummääras (6 aastat) on üldmenetluses mõistetud kokku 10 karistust.

Katsestaadiumisse jäänud tegude puhul on valimis üldmenetluses tehtud kuus lahendit, keskmise karistusmääraga 6 aastat ja 5 kuud, maksimaalse karistusena on mõistetud 9,5 aastat (ühel korral) ning minimaalsena 3 aastat ning ka seda ühel korral. Viimane on taas alammäärast madalam karistus ning ka siin ei selgu otsusest (1-029-03) üheselt, missugustel kaalutlustel kohus siiski nii on otsustanud (kergendava asjaoluna on kohus küll välja toonud puhtsüdamliku kahetsuse, samas oli tegemist varem neljal korral kriminaalkorras karistatud isikuga).

Lühimenetluses lahendatud asjade puhul on lõpuleviidud süütegude grupis keskmiseks karistusajaks kujunenud ligikaudu 7 aastat ja 7 kuud, maksimaalset karistust 15 aastat on kohaldatud ühel korral, antud karistusvahemiku alammäära 6 aastat koguni 18 korral, lisaks on kolm otsust, kus karistus on mõistetud allapoole alammäära, vastavalt 2, 3 ja 3 aastat. Nendest kahel juhul oli tegemist 15- ja 16-aastaste noorukitega, kes ei olnud varem kriminaalkorras karistatud ning lõpuks kohaldati neile täies ulatuses tingimisi karistusest vabastamist. Siin on ka mõistetav, miks kohus on niisuguse lahendi teinud, sest just noorte puhul on oluline püüda karistusena vältida vangistust, kuna nende õiguskäitumisele suunamiseks ei ole vangistus reeglina sobiv ja võib mõjuda pigem desotsialiseerival⁸⁹. Katsestaadiumisse jäänud tegude puhul on karistuseks mõistetud vangistus 2-st kuni 9 aastani, keskmisena ligikaudu 4 aastat ja 10 kuud.

KarS § 141 lg 2 alusel mõistetud karistuste jaotusest annab ülevaate järgmine joonis.

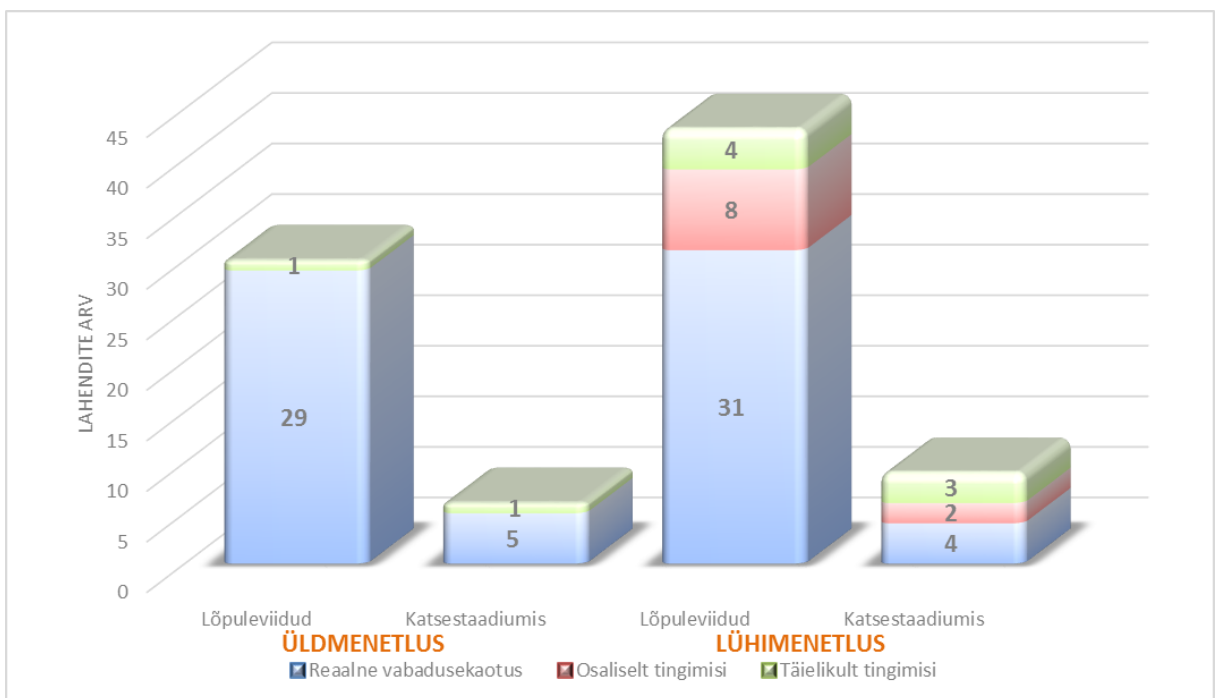
⁸⁹ J. Sootak. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Juura 2007, lk 106.

Joonis 18. KarS § 141 lg 2 alusel mõistetud karistuste jaotus

Allikas: Kohtulahendite alusel autori koostatud

Jooniselt nähtub, et ebaproportsionaalselt palju on kohus lõpuleviidud tegude puhul mõistnud karistuse miinimummääras 6 aastat, samuti on märkimisväärne hulk lahendeid tehtud karistusega alla alammäära (vt Joonis 18).

Joonis 19. Valimi kokkuvõte KarS § 141 lg 2 alusel mõistetud karistuste tingimisi kohaldamisest

Allikas: Kohtulahendite alusel autori koostatud

Kui vägistamise põhikoosseisu lahendite puhul jäeti 36% juhtudest karistus tingimisi täielikult kohaldamata ning 14% juhtudel osaliselt tingimisi kohaldamata, siis vägistamise kvalifitseeritud koosseisu puhul on pilt hoopis teistsugune – tingimisi karistust kohaldati ainult 21% juhtudest (vt Joonis 19). See on seletatav muuhulgas asjaoluga, et vastavalt KarS § 73 lg 6 ei kohaldata karistusest tingimisi vabastamist tahtliku kuriteo toime pannud isikule, keda on varem karistatud vangistusega. KarS § 141 lg 2 alusel süüdimõistetutest aga tervelt 40% juhtudest esines koosseisus viide ka vastava lõike punktile 6 (isik, kes on varem pannud toime seksuaalse enesemääramise vastase süüteo).

Analüüsides vägistamise kvalifitseeritud koosseisuga süütegude eest mõistetud karistusi, siis toob autor välja veel paar mõtlemapanevat arvu. Esiteks süüteod, mille koosseisus leidis viide punktile 1 (alaealise sutes toime pandud süütegu, niisuguseid leidis valimis KarS § 141 lg 2 alusel süüdimõistetute hulgas 63% lahenditest) – selle tunnusega karistuste puhul osutus keskmiseks mõistetud karistusajaks ligikaudu 7 aastat ja 8 kuud. Teiseks enamlevinud koosseisu elemendiks oli viide KarS § 141 lg 2 punktile 6 (isik, kes on varem pannud toime seksuaalse enesemääramise vastase süüteo, niisuguseid leidis valimis KarS § 141 lg 2 alusel süüdimõistetute hulgas 52% lahenditest) – nende keskmiseks karistusajaks on kohus mõistnud 8 aastat vangistust. Siinkohal juhib autor tähelepanu, et valimis oli rida lahendeid, kus viide KarS § 141 lg 2 punktidele 1 ja 6 esinesid samas lahendis (seepärast ületab kahe viimati nimetatud protsendi summa 100%).

Üldistavalt saab KarS § 141 lg 2 alusel toimiva karistuspraktika osas tuua välja järgmised järeldused:

- kohtu poolt keskmiselt mõistetud karistusmäär jääb nii üld- kui lühimenetluses allapoole 1/3 orientiiri, seda nii lõpuleviidud teo puhul kui ka katsestaadiumisse jäänud teo korral;
- maksimaalset või selle lähedast karistust on kohaldatud väga harva;
- minimaalset või selle lähedast karistust on kohus kohaldanud ebaproportsionaalselt palju – kui 1/3 orientiiriks võtta karistusmäär 9 aastat, siis käesolevas töös kasutatud valimi puhul jäi kõnealuse lõike karistuste puhul 72% karistusi alla 9 aasta piiri, samuti on nii lõpuleviidud kui ka katsestaadiumisse jäänud teo keskmine karistusmäär mõlema menetlusliigi puhul märkimisväärselt allpool 1/3 orientiiri;
- 12% lahendite puhul oli karistus mõistetud alla alammäära (6 aastat), lahenditest seejuures ei õnnestunud tihti leida kohtu põhjendusi niisuguse karistuse määramisel;
- tingimisi karistusest vabastamist kohaldati vaid 21% juhtudest, mida on märksa vähem

võrreldes KarS §141 lg 1 alusel tehtud lahenditega, kus tingimisi karistamise määraks oli isegi 50%.

Eeltoodust tuleneb, et KarS § 141 lg 2 järgi mõistetud karistuste puhul on kohus autori hinnangul liialt liberaalne, kuna keskmiselt mõistetud karistused jäävad alla 1/3 orientiirile, suurem osa karistustest on pigem karistuse alammäära lähedal ning raamistiku ülemist kolmandikku koos maksimaalse karistusega rakendatakse haruharva. Kuna suurem osa lahenditest mõistetakse lühimenetluses, siis jäävad reaalsed vangistused veelgi lühemaks. Kuigi karistuspoliitika üheks eesmärgiks peaks olema kurjategijate õiguskuulekale käitumisele suunamine, on tõsiasi see, et enamus vägistajaid on varasemalt juba korduvalt kriminaalkorras karistatud ja omakorda on suur osa teise lõike järgi karistatutest saanud ka juba varem karistada samalaadse teo eest, mistõttu peaks autori hinnangul kohtud muutuma KarS § 141 lg 2 alusel karistuste mõistmisel veidi konservatiivsemaks ja karistusi karmistama.

2.3 Kohtupraktika analüüsi järeldused

Olles eelnevas analüüsinud kokku 160 esimese ja teise astme kohtulahendi baasil üldistavalt Eesti kohtute poolt viljeletavat praktikat vägistamise eest mõistetud karistuste osas, toob autor veelkord esile läbiviidud analüüsi olulisemad tähelepanekud ja suundumused nii kuritegude, kurjategijate kui ka mõistetud karistuste kohta.

1. Valimisse võetud kohtulahendite anketeerimisel ilmnes, et avalikustatud lahendites on tihti puudu enamus süüdistatava isikut kirjeldavaid andmeid, samuti ei ole tihti avalikustatud kohtuotsuste põhiosa, kust nähtuks kohtu põhjendused ja kaalutlused otsuste langetamisel. See takistab märkimisväärselt valimi põhjal andmete analüüsimist puuduvate andmete tõttu. Osaliselt aitas seda puudust leevendada tõik, et kui esimeses otsuses olid need andmed puudu, siis võis nii mõnelgi juhul leida vajalikud andmed sama kriminaalasja kohta tehtud teise astme kohtuotsusest või mõnest hilisemast kohtumäärusest.
2. Vägistamisega seotud kuritegude jaotus nii maakohtute tööpiirkonna kui ka elanike proportsionaalse jaotuse järgi riigis oli küllalt sarnane ning siin olulist erinevust suhtarvudes ei ilmne. Kuigi registreeritud vägistamiste arv absoluutarvuliselt on suurim Harju-, Tartu- ja Ida-Virumaal (mis on ka loogiline tulenevalt elanike arvust vastavates maakondades), siis suhtarvuna 10 000 elaniku kohta jäävad nimetatud maakonnad pingerea tagumisse poolde. Viimase kuue aasta keskmine registreeritud vägistamiste

arv aastas 10 000 elaniku kohta tuli kõige kõrgem hoopis Võrumaal (1,52), Jõgevamaal (1,30) ning Läänemaal (1,26). Harju-, Ida-Viru- ja Tartumaa näitajad olid vastavalt 0,86, 0,89 ja 1,00.

3. Üheks levinud eksiarvamuseks on, et vägistamised pannakse toime kusagil hämaras pargisopis, metsatukas, tühermaal või mujal hoonetest ja asustusest eemal, siis tegelikult kinnitavad erinevad uuringud, sh käesoleva töö raames läbiviidud analüüs, et see on pigem vastupidi. Käesoleva uuringu valimi kohtulahendite põhjal selgub, et ligi kaks kolmandikku vägistamistest on pandud toime eluruumides (tihti kannatanu või kurjategija korteris või eramus). Hoonetest ja asustusest eemal pandi toime alla viiendiku vägistamisjuhtudest.
4. Analüüsidest, missuguste sätete alusel on vägistamise toime pannud isikud süüdi mõistetud, selgus, et valimist 48% (80 isikut) on süüdi mõistetud KarS § 141 lg 1 alusel, 52% aga raskema koosseisu, lg 2 alusel. Murettekitav on, et raskema koosseisu otsustest 63% (kui kogu valimile üldistada, siis ligikaudu kolmandikul) juhtudest on vägistamine pandud toime alaealiste suhtes. Samuti on oluline tähelepanek, et ligi kolmandik vägistamises süüdi mõistetud isikutest on juba varem karistatud seksuaalse enesemääramise vastu suunatud kuriteo eest, seega ei ole eelmine karistus nende puhul soovitud mõju avaldanud ning nad on jätkanud uute kuritegude toimepanemist.
5. Koguni kaks kolmandikku vägistamises süüdi mõistetud isikutest on olnud juba eelnevalt kriminaalkorras karistatud, keskmiselt 2-3 korral. 16% valimist oli varasemalt kriminaalkorras karistatud viiel või enamal korral, seejuures leidis ka isikuid, keda on eelnevalt kriminaalkorras karistatud isegi 8-10 korral.
6. Analüüsidest lahendeid menetlusliikide lõikes selgub, et üldmenetluses on lahendatud 42% asjadest, lühimenetluses 39% ning kokkuleppemenetluses 19%. Koosseisude võrdluses selgub, et lühimenetluse siseselt jagunevad lahendid vastavalt 21% KarS § 141 lg 1 asjad ning 79% KarS § 141 lg 2 asjad. Siit nähtub, et just kõrgema karistusmääraga asjade puhul on süüalused taotlenud lühimenetlust, pääsemaks kokkuvõttes kergema karistusega.
7. Võrreldes mõistetud karistuste jaotust karistusaja pikkuse järgi süükoosseisu lõikes, ilmneb, et mõlemal juhul (nii KarS § 141 lg 1 kui ka lg 2 alusel) jääb suurem osa mõistetud karistustest vastava karistusvahemiku miinimumi ja 1/3 orientiiri vahele,

kaldudes pigem miinimumi poole. Nii on lg 1 alusel mõistetud karistustest miinimumi ja 1/3 orientiiri vahel 63% mõistetud karistustest, lg 2 puhul isegi 81%.

8. Karistuse tingimisi täielikult või osaliselt kohaldamata jätmist kasutas kohus KarS § 141 lg 1 lahendite puhul 50% juhtudel (seejuures 36% juhtudel jäeti karistus tingimisi täielikult kohaldamata), lg 2 alusel mõistetud süütegude puhul kasutati tingimuslikku karistuse kohaldamata jätmist vaid 21% juhtudest. Niisugune erinevus on muuhulgas ühelt poolt põhjendatav asjaoluga, et kergemal juhul (lg 1 alusel) on tihtipeale otstarbekas püüda isikut mõjutada seaduskuulekale teele ka ilma reaalse vangistuseta (eriti alaealiste ja noorte puhul), samas raskemal juhul (lg 2 karistused) tuleb arvestada, et karistusest tingimisi vabastamist ei saa kohaldada, kui isikut on varem juba karistatud vangistusega. Eelnevast on aga juba teada, et märkimisväärne hulk süüdimõistvaid otsuseid sisaldasid viidet KarS § 141 lg 2 punktile 6 ehk et need isikud on juba varasemalt pannud toime seksuaalse enesemääramise vastase süüteo.

Kokkuvõtva järeldusena kohtulahendite valimi karistusmäärade analüüsist toob autor välja, et kui KarS § 141 lg 1 järgi mõistetud karistuste puhul on kohus üldiselt järginud karistuspoliitika printsiipe, orienteerudes karistuse määramisel karistusvahemiku esimesele kolmandikule nii karistuste sagedusjaotuse kui ka keskmise karistuse osas, samuti rakendanud küllalt ulatuslikult karistusest tingimisi vabastamist, siis KarS § 141 lg 2 järgi mõistetud karistuste osas seda öelda ei saa, pigem tuleb tõdeda, et siin on kohtute karistuspoliitika olnud küllalt liberaalne, sest nii karistuste sagedusjaotuse kui ka keskmise karistuse osas on märgata, et karistused jäävad allapoole ühe kolmandiku orientiiri ning on tihti pigem miinimumi lähedased. Ja kui siis veel täiendavalt arvestada, et üle poole lahenditest on sündinud lühimenetluses, jääb suure osa juhtumite puhul reaalne karistus veel ühe kolmandiku võrra madalamaks. Siin näeb autor, et nii ühiskonna, eriti aga kannatanu seisukohast vaadates, saab inimeste sotsiaalne õiglustunne oluliselt riivatud. Autor nõustub ka käesoleva töö juhendaja Heino Tõnismägi arvamusega⁹⁰, et karistuspoliitika peaks teatud osas olema karmim, sest karistusel on ka preventiivne, ärahoidev toime teistele isikutele ning see vastab üldiselt avaliku arvamuse hoiakutele, millest omakorda sõltub ka õiguskaitseasutuste autoriteet elanikkonna silmis.

⁹⁰ H. Tõnismägi. Kuritegevuse statistilisest analüüsist. Teaduskonverentsi teesid. Tallinn: Erakõrgkoolide ühing Balticum, 2006, lk 87.

KOKKUVÕTE

Käesoleva töö eesmärgiks oli uurida vägistamise kuriteokoosseisu, anda ülevaade vägistamise eest mõistetud karistustest viimasel kümnendil ning üldistada vastavat kohtupraktikat. Autor püstitas hüpoteesiks, et vägistamise eest kohtute poolt määratud reaalsed vabaduskaotuslikud karistused on antud liiki kuriteo iseloomu arvestades liialt leebed ja liberaalsed.

Eesmärgi täitmiseks ja hüpoteesi kontrollimiseks on käesolevas töös antud ülevaade seksuaalse enesemääramise vastastest süütegudest, keskendudes täpsemalt vägistamise kuriteo koosseisule. Töö teoreetilises osas on autor selgitanud vägistamise objektiivset ja subjektiivset koosseisu ning andnud ülevaate Eestis toimepandud vägistamisega seotud süütegude statistikast. Teises peatükis on autor keskendunud esimese ja teise astme kohtulahendite üldistavale analüüsile ning toonud välja analüüsist tulenevad olulisemad järeldused.

Vägistamist puudutavate esimese ja teise astme kohtulahendite valimi analüüs põhineb elektroonilisest Riigi Teatajast avalikult kättesaadavatel jõustunud lahenditel. Valimisse on kaasatud aastatel 2003-2013 (aprilli lõpuni) tehtud ja jõustunud karistusseadustiku § 141 alusel süüdimõistva otsusega lahendid. Kokku on valimis 160 kohtulahendit 168 süüdimõistetud isiku suhtes. Autor on lahendeid analüüsinud kolmest aspektist:

- kuritegu iseloomustavad karakteristikud (geograafiline jaotus, kuriteo toimepanemise koht, süüdimõistmise sätete jaotus);
- kurjategijat iseloomustavad karakteristikud (kurjategija vanus süüteo toimepanemise ajal, varasemalt toimepandud kuritegude arv, haridustase, rahvusgrupp) ning
- karistusega seotud karakteristikud (mõistetud karistused, nende jaotus menetlusliikide ja süüteokoosseisude lõikes ning karistuste tingimisi kohaldamata jätmise analüüs).

Olulisemate järeldustena mõistetud karistuste osas saab välja tuua järgmist.

1. Valimisse sattunud kohtulahenditest pooltel juhtudel on isik süüdi mõistetud KarS § 141 lg 1 järgi ning pooled lg 2 järgi (vastavalt 48% ja 52%). Murettekitav on, et lg 2 koosseisu otsustest ligi kaks kolmandikku on seotud alaealiste vägistamisega. Samuti on oluline tähelepanek, et ligi kolmandik vägistamises süüdi mõistetud isikutest on juba

varem karistatud seksuaalse enesemääramise vastu suunatud kuriteo eest. Seejuures koguni kaks kolmandikku kõigist vägistamises süüdi mõistetutest on olnud juba eelnevalt kriminaalkorras karistatud, keskmiselt 2-3 korral. Seega ei ole eelmised karistused nende puhul soovitud mõju avaldanud, pigem on nad jätkanud uute ja raskemate kuritegude toimepanemist.

2. Analüüsidest lahendeid menetlusliikide lõikes selgub, et kaks viiendikku asjadest on lahendatud lühimenetluses. Koosseisude võrdluses selgub, et lühimenetluse siseselt jagunevad lahendid vastavalt 21% põhikoosseisu ning 79% kvalifitseeritud koosseisu asjad. Siit nähtub, et just kõrgema karistusmääraga süütegude puhul on süüalused taotlenud lühimenetlust, pääsemaks kokkuvõttes kergema karistusega.
3. Vägistamise põhikoosseisu lahenditest pooltel juhtudel on kohus kohaldanud tingimisi karistust, kvalifitseeritud koosseisude puhul ligikaudu viiendikul juhtudest. Kuigi karistuspoliitika üheks printsiibiks on, et vangistust tuleks rakendada alles niisugusel juhul, kui kohus on veendunud, et muul viisil süüdlast õiguskuulekale käitumisele suunata ei ole võimalik, näeb autor siinkohal ohtu, et kannatada saab ühiskonna sotsiaalne õiglustunne, mis omakorda võib mõjutada ka õiguskaitseasutuste autoriteeti elanikkonna silmis.

Töös püstitatud hüpoteesile lahenduse leidmiseks analüüsis autor vägistamise eest määratud karistusi KarS § 141 kummagi lõike osas eraldi ning jõudis järeldusele, et

- KarS § 141 lg 1 järgi mõistetud karistuste puhul on kohus üldiselt järginud karistuspoliitika printsiipe, orienteerudes karistuse määramisel karistusvahemiku esimesele kolmandikule nii karistuste sagedusjaotuse kui ka keskmise karistuse osas, seega tuleb tõdeda, et vägistamise põhikoosseisu osas ei pidanud hüpotees paika;
- KarS § 141 lg 2 järgi mõistetud karistuste osas leidis hüpotees aga kinnitust ja tuleb tõdeda, et vägistamise kvalifitseeritud koosseisu osas on kohtute karistuspoliitika olnud küllalt liberaalne, sest nii karistuste sagedusjaotuse kui ka keskmise karistuse osas on märgata, et karistused jäävad allapoole ühe kolmandiku orientiiri ning on tihti pigem miinimumi lähedased.

Tunnetuslikult muudab kurjategijate jaoks karistuse veel leebemaks ka asjaolu, et kuna üle poole lahenditest on sündinud lühimenetluses, siis jääb nende lahendite puhul reaalne karistus menetluslikust iseärasusest tulenevalt veel ühe kolmandiku võrra madalamaks.

SUMMARY

LIABILITY FOR RAPE

According to § 19 of the Estonian Constitution everyone has the right to free self-realization, respecting and taking into account other people's rights and freedoms, and in accordance with the law. The Supreme Court has stated in its ruling 3-1-1-95-04 that the sexual self-determination is one of the sub-types of personal freedoms, and this freedom and personal integrity are violated most severely with rape. Therefore, rape is the worst form of sexual violence.

Although, according to the Ministry of Justice the number of recorded crimes per year has been in decline over the last decade, the number of rapes, despite some ups and downs, has remained stably close to the average of the last decade. This is also one of the main reasons for the choice of the subject – to examine why in a situation where society has increased the level of social development and overall crime has decreased, it is one of the most serious crimes against a person that has remained unchanged.

The purpose of this study was to examine rape's criminal offense composition, give an overview of the rape sentences handed down in the last decade, and to generalize the jurisprudence. The author set the hypothesis that appointed by the court for the rape real prison sentences are too lenient and liberal, given the nature of this type of crime.

To fulfil the purpose and control the hypothesis this paper provides an overview of offenses against sexual self-determination, focusing specifically rape's criminal offense composition. In the theoretical part, the author explained the rape of an objective and subjective composition, and provided an overview of statistics of rape-related offences committed in Estonia. In the second chapter, the author focused on the first and second instance court rulings generalized analysis, and has brought out main conclusions resulting from the analysis.

The first and second instance court's rape related judicial decision sample analysis is based on publicly available settlements entered into force, from the electronic *Riigi Teataja*. In the sample are included convicted judicial decisions made and entered into force in the years 2003

– 2013 (at the end of April) under the Penal Code § 141. In total there are 160 court decisions with 168 convicted persons in the sample. The author has analyzed the decisions from three aspects:

- crime characteristics (geographical distribution, crime location, sentencing provisions distribution),
- offender's characteristics (age of the offender at the time of the offense, the number of crimes committed in the past, education level, ethnic group), and
- punishment-related characteristics (the sentence, the distribution by the types of procedures and by the offense of composition, and the analysis of the inapplicability of the conditional sentence).

The following key conclusions of sentences can be brought out.

1. In half of the judicial decisions used in this sample, the person has been convicted under the Penal Code § 141 section 1, and other half under the Penal Code § 141 section 2 (respectively 48% and 52%). Worrying is that nearly two-thirds of the paragraph 2 composition decisions are related to juvenile sexual assaults. It is also important to remark that nearly one-third of persons convicted of rape have already been punished for a crime against sexual self-determination. However, as much as two-thirds of total convicted of raping had previously been convicted of criminal offenses, an average of 2-3 times. Thus, no previous penalties have had a desired impact on them, rather they have continued to make new and more severe crimes.
2. By analyzing the types of procedural decisions, it appears that two-fifths of matters have been resolved by short procedure. The comparison of configurations reveals that within a short procedure the solutions are divided according to 21% regular staffs, and 79% qualified staffs matters. It shows that, with a higher penalty rate for offenses involving the defendants request a short procedure, for access to overall lighter punishment.
3. The court has applied a conditional sentence on half of the regular composition's rape cases, on qualified configurations for about one-fifth of the cases. Although one of the penal policy principles is that imprisonment should be applied only in such a case where the court is satisfied that the offenders law-abiding focus is not possible, the author sees here a risk that affected could be society's sense of social justice, and which in turn can affect the law enforcement agencies authority in the eyes of the population.

To find the solution for the hypotheses raised in this study, the author analysed the penalties imposed for rape under the Penal Code § 141 separately in each paragraph and concluded that

- Penal Code § 141 paragraph 1 sentence imposed by the case, the court has generally followed the principles of penal policy, orienting to the first third of the penalty sentencing range, as well as both the punishment frequency distribution and the average punishment, therefore, it should be noted that rape of regular staffs the hypothesis did not stand up;
- Penal Code § 141 paragraph 2, the hypothesis was confirmed, and it should be noted that the rape of qualified staffs the courts penal policy have been quite liberal, because both sentences frequency distribution, as well as the average sentence part is to notice that the penalties are below one third landmark, and it is often rather close to the minimum.

Cognitively the sentence has been made easier for the offenders because of the fact that since more than half of the settlements are born from the short procedure, then the real punishment remains one-third lower due to procedural peculiarities.

LÜHENDID

KarS – karistusseadustik

KrMS – kriminaalmenetluse seadustik

RKKK – Riigikohtu kriminaalkolleegium

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Aas K., Aas, N, Hirvoja, M., Siitam, K. Karistusõigus: eriosa. Tallinn: Sisekaitseakadeemia kirjastus 2002.
2. Auväärt, L. Õigusseksuoloogia: õpik juristidele, meedikutele, pedagoogidele, psühholoogidele, sotsiaaltöötajatele. Tallinn: Ilo 1997.
3. Criminal Code of the Republic of Finland (English version).
4. Criminal Code of the Republic of Latvia (English version).
5. Criminal Code of the Kingdom of Sweden (English version).
6. Groth, N. Rape: Behaviour Aspects. – in: Weiner, N., Zahn, M., Sagi, R. (Eds.). Violence: Patterns, Causes, Public Policy. Fort Worth. 1990. Lk 74, viidatud: Traat, U., Markina, A. Üldkriminoloogia II. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2005. – Arvutivõrgus: <http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/17334/9985671228.pdf>, 12.05.2013.
7. Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2008. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=42867/Kuritegevus+Eestis+2008.pdf>, 12.05.2013.
8. Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2009. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50827/Kuritegevus+Eestis+2009.pdf>, 12.05.2013.
9. Justiitsministeerium. Registreeritud kuriteod Eestis 2003-2012. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57891/Kuritegevuse+andmed+2003-2012.xls>, 12.05.2013.
10. Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu nr 728 SE I. – Arvutivõrgus: [http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/msword&file_id=989117&file_name=Karistusseadustiku%20muutmise%20seadus%20\(731\).doc&file_size=25088&mnsent=728+SE&fd=13.04.2011](http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/msword&file_id=989117&file_name=Karistusseadustiku%20muutmise%20seadus%20(731).doc&file_size=25088&mnsent=728+SE&fd=13.04.2011), 12.05.2013.
11. Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu nr 728 SE I seletuskiri. – Arvutivõrgus: [http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/rtf&file_id=989118&file_name=Karistusseadustiku%20muutmise%20seaduse%20seletuskiri%20\(731\).rtf&file_size=19389&mnsensk=728+SE&fd=2011-04-13](http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/rtf&file_id=989118&file_name=Karistusseadustiku%20muutmise%20seaduse%20seletuskiri%20(731).rtf&file_size=19389&mnsensk=728+SE&fd=2011-04-13), 12.05.2013.
12. KarSK: Karistusseadustik. Komm vlj. Koost J. Sootak, P. Pikamäe. 3. vlj. Tallinn: Juura 2009.

13. Kase, H., Pettai, I. Vägivalla mõju naiste tervisele. Meedikute küsitluse tulemused. Tallinn: Avatud Eesti Fond, 2003. – Arvutivõrgus: <http://rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/86/1/Kase2003.pdf>, 12.05.2013.
14. Pettai, I., Proos, I. Vägivald ja naiste tervis. Sotsioloogilise uuringu materjalid. Tallinn: Avatud Eesti Fond, 2003. – Arvutivõrgus: <http://rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/87/1/Pettai2003.pdf>, 12.05.2013.
15. Saar, J., Markina, A., Ahven, A., Annist, A., Ginter, J. Kuritegevus Eestis 1991-2001 = Crime in Estonia 1991-2001. Tallinn: Juura 2003.
16. Sootak, J. Isikuvastased süüteod. 4., ümbertöötatud ja täiendatud väljaanne. Tallinn: Juura 2011.
17. Sootak, J. Karistusõigus: üldosa. Tallinn: Juura 2010.
18. Sootak, J. Karistusõiguse alused. Tallinn: Juura 2003.
19. Sootak, J. Kriminaalpoliitika. Tallinn: Juura 1997.
20. Sootak, J. Kuriteomõiste ja õigusliklik kriminaalõigus. Kolme-elementilisest kuriteomõistest karistusseadustiku üldosa eelnõus. – Juridica 1998/I.
21. Sootak, J. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Juura 2007.
22. Sootak, J. Ühetaoline mõistekasutus karistusõiguses. – Juridica 2012/X.
23. Traat, U., Markina, A. Üldkriminoloogia II. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2005. Arvutivõrgus: – <http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/17334/9985671228.pdf>, 12.05.2013
24. Tõnismägi, H. Kas kannatanu alaealisus on õnnestunud kriteerium KrK § 115 lg 3 tunnuseks. Kriminaalteaduste aktuaalseid probleeme. Tartu: Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised, 1987.
25. Tõnismägi, H. Kuritegevuse statistilisest analüüsist. Teaduskonverentsi teesid. Tallinn: Erakõrgkoolide ühing Balticum, 2006.

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

1. Karistusseadustik, 06.06.2001, jõustunud 01.09.2002 – RT I, 61, 364 ... RT I, 17.04.2013, 8.
2. Kriminaalmenetluse seadustik, 12.02.2003, jõustunud 01.04.2004 – RT I 2003, 27, 166 ... RT I, 15.05.2013, 5.
3. Maa- ja halduskohtute tööpiirkonnad. JMm 27.10.2005 nr 45. – RTL 2005, 110, 1696.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

Riigikohtu lahendid

1. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 25.01.2005. a kohtuotsus nr 3-1-1-95-04 (Anton Bilõki ja Dmitri Lehmuse süüdistusasjad KarS § 141 lg 2 p-de 1 ja 2 järgi).
2. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 10.04.2006. a kohtuotsus nr 3-1-1-12-06 (Kriminaalasi Ivar Meiterni süüdistuses KarS § 141 lg 2 p 1 järgi).
3. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 15.10.2007. a kohtuotsus nr 3-1-1-25-07 (Kriminaalasi Aivar Koppel'i süüdistuses KarS § 142 lg 2 p 1 järgi).
4. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 15.10.2007. a kohtuotsus nr 3-1-1-45-07 (Kriminaalasi Meelis Hansari süüdistuses KrK § 117, KarS § 145 ning § 141 lg 2 p-de 1 ja 6 järgi).
5. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 26.11.2007. a kohtuotsus nr 3-1-1-59-07 (Kriminaalasi Sergei Štšurikovi ja Sergei Volkovi süüdistuses KarS § 120, § 121 ja § 141 lg 2 p 2 järgi).
6. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 07.05.2009. a kohtuotsus nr 3-1-1-21-09 (Olle Koki (Kokk) kriminaalasi süüdistuses KarS § 141 lg 1 järgi).

Ringkonnakohtu lahendid

1. Tallinna Ringkonnakohtu 13.10.2006. a kohtuotsus nr 1-05-234.
2. Tallinna Ringkonnakohtu 11.04.2006. a kohtuotsus nr 1-05-279.
3. Tallinna Ringkonnakohtu 05.11.2008. a kohtuotsus nr 1-07-12708.
4. Tallinna Ringkonnakohtu 15.12.2008. a kohtuotsus nr 1-07-12308.
5. Tallinna Ringkonnakohtu 18.12.2008. a kohtuotsus nr 1-08-8674.
6. Tallinna Ringkonnakohtu 31.03.2009. a kohtuotsus nr 1-06-2703.
7. Tallinna Ringkonnakohtu 17.06.2009. a kohtuotsus nr 1-08-7281.
8. Tallinna Ringkonnakohtu 08.09.2009. a kohtuotsus nr 1-08-14423.
9. Tallinna Ringkonnakohtu 08.09.2009. a kohtuotsus nr 1-08-17101.

10. Tallinna Ringkonnakohtu 14.09.2009. a kohtuotsus nr 1-08-6735.
11. Tallinna Ringkonnakohtu 23.09.2009. a kohtuotsus nr 1-08-10630.
12. Tallinna Ringkonnakohtu 02.11.2009. a kohtuotsus nr 1-09-1194.
13. Tallinna Ringkonnakohtu 08.02.2011. a kohtuotsus nr 1-10-1689.
14. Tallinna Ringkonnakohtu 28.03.2011. a kohtuotsus nr 1-10-101.
15. Tallinna Ringkonnakohtu 07.11.2011. a kohtuotsus nr 1-10-7650.
16. Tallinna Ringkonnakohtu 31.01.2012. a kohtuotsus nr 1-11-3758.
17. Tallinna Ringkonnakohtu 12.10.2012. a kohtuotsus nr 1-12-944.
18. Tartu Ringkonnakohtu 13.02.2006. a kohtuotsus nr 1-05-64.
19. Tartu Ringkonnakohtu 10.11.2008. a kohtuotsus nr 1-08-9447.
20. Tartu Ringkonnakohtu 17.09.2009. a kohtuotsus nr 1-08-14243.
21. Tartu Ringkonnakohtu 03.03.2010. a kohtuotsus nr 1-06-7620.
22. Tartu Ringkonnakohtu 10.12.2012. a kohtuotsus nr 1-10-2475.

Maakohtu lahendid

1. Harju Maakohtu 27.11.2002. a kohtuotsus nr 1-494-03.
2. Harju Maakohtu 04.05.2005. a kohtuotsus nr 1-189-05.
3. Harju Maakohtu 31.01.2006. a kohtuotsus nr 1-06-694.
4. Harju Maakohtu 06.04.2006. a kohtuotsus nr 1-06-32.
5. Harju Maakohtu 28.04.2006. a kohtuotsus nr 1-06-4416.
6. Harju Maakohtu 10.05.2006. a kohtuotsus nr 1-06-4772.
7. Harju Maakohtu 20.06.2006. a kohtuotsus nr 1-06-5445.
8. Harju Maakohtu 25.09.2006. a kohtuotsus nr 1-05-127.
9. Harju Maakohtu 26.09.2006. a kohtuotsus nr 1-06-6018.
10. Harju Maakohtu 06.11.2006. a kohtuotsus nr 1-06-9753.
11. Harju Maakohtu 21.12.2006. a kohtuotsus nr 1-06-14876.
12. Harju Maakohtu 31.05.2007. a kohtuotsus nr 1-06-2801.

13. Harju Maakohtu 01.06.2007. a kohtuotsus nr 1-07-2553.
14. Harju Maakohtu 27.11.2007. a kohtuotsus nr 1-07-13722.
15. Harju Maakohtu 15.01.2008. a kohtuotsus nr 1-07-15504.
16. Harju Maakohtu 17.01.2008. a kohtuotsus nr 1-07-15890.
17. Harju Maakohtu 22.01.2008. a kohtuotsus nr 1-07-12245.
18. Harju Maakohtu 04.04.2008. a kohtuotsus nr 1-08-2249.
19. Harju Maakohtu 17.04.2008. a kohtuotsus nr 1-07-11598.
20. Harju Maakohtu 29.04.2008. a kohtuotsus nr 1-08-5098.
21. Harju Maakohtu 20.05.2008. a kohtuotsus nr 1-08-2508.
22. Harju Maakohtu 29.05.2008. a kohtuotsus nr 1-06-6749.
23. Harju Maakohtu 18.09.2008. a kohtuotsus nr 1-08-11100.
24. Harju Maakohtu 17.11.2008. a kohtuotsus nr 1-08-13170.
25. Harju Maakohtu 26.11.2008. a kohtuotsus nr 1-07-10548.
26. Harju Maakohtu 27.11.2008. a kohtuotsus nr 1-06-2703.
27. Harju Maakohtu 06.01.2009. a kohtuotsus nr 1-08-15221.
28. Harju Maakohtu 25.02.2009. a kohtuotsus nr 1-09-2179.
29. Harju Maakohtu 13.03.2009. a kohtuotsus nr 1-09-2328.
30. Harju Maakohtu 26.03.2009. a kohtuotsus nr 1-08-17217.
31. Harju Maakohtu 27.04.2009. a kohtuotsus nr 1-09-1061.
32. Harju Maakohtu 10.09.2009. a kohtuotsus nr 1-09-893.
33. Harju Maakohtu 27.10.2009. a kohtuotsus nr 1-09-8275.
34. Harju Maakohtu 09.12.2009. a kohtuotsus nr 1-09-12637.
35. Harju Maakohtu 17.12.2009. a kohtuotsus nr 1-09-17801.
36. Harju Maakohtu 08.04.2010. a kohtuotsus nr 1-09-19776.
37. Harju Maakohtu 19.04.2010. a kohtuotsus nr 1-10-811.
38. Harju Maakohtu 11.06.2010. a kohtuotsus nr 1-09-22107.
39. Harju Maakohtu 21.03.2011. a kohtuotsus nr 1-10-17278.
40. Harju Maakohtu 06.06.2011. a kohtuotsus nr 1-11-5640.

41. Harju Maakohtu 10.10.2011. a kohtuotsus nr 1-11-3433.
42. Harju Maakohtu 15.11.2011. a kohtuotsus nr 1-11-3758.
43. Harju Maakohtu 17.04.2012. a kohtuotsus nr 1-12-1215.
44. Harju Maakohtu 22.05.2012. a kohtuotsus nr 1-12-2737.
45. Harju Maakohtu 06.08.2012. a kohtuotsus nr 1-12-5402.
46. Harju Maakohtu 26.11.2012. a kohtuotsus nr 1-12-10578.
47. Ida-Viru Maakohtu 16.10.2003. a kohtuotsus nr 1-924-03.
48. Ida-Viru Maakohtu 26.10.2004. a kohtuotsus nr 1-262-04.
49. Ida-Viru Maakohtu 10.06.2005. a kohtuotsus nr 1-265-05.
50. Ida-Viru Maakohtu 11.10.2005. a kohtuotsus nr 1-135-05.
51. Jõgeva Maakohtu 18.08.2004. a kohtuotsus nr 1-320-02.
52. Järva Maakohtu 05.12.2005. a kohtuotsus nr 1-138-05.
53. Lääne-Viru Maakohtu 19.12.2003. a kohtuotsus nr 1-433-03.
54. Lääne Maakohtu 06.12.2004. a kohtuotsus nr 1-147-04.
55. Narva Linnakohtu 28.07.2004. a kohtuotsus nr 1-147-04.
56. Narva Linnakohtu 11.11.2004. a kohtuotsus nr 1-533-03.
57. Põlva Maakohtu 19.03.2003. a kohtuotsus nr 1-029-03.
58. Pärnu Maakohtu 08.03.2006. a kohtuotsus nr 1-05-202.
59. Pärnu Maakohtu 14.11.2006. a kohtuotsus nr 1-06-5958.
60. Pärnu Maakohtu 30.01.2007. a kohtuotsus nr 1-07-1049.
61. Pärnu Maakohtu 30.08.2007. a kohtuotsus nr 1-07-1361.
62. Pärnu Maakohtu 26.10.2007. a kohtuotsus nr 1-07-12541.
63. Pärnu Maakohtu 16.01.2008. a kohtuotsus nr 1-07-7101.
64. Pärnu Maakohtu 21.01.2008. a kohtuotsus nr 1-06-12351.
65. Pärnu Maakohtu 05.05.2008. a kohtuotsus nr 1-08-5123.
66. Pärnu Maakohtu 21.10.2008. a kohtuotsus nr 1-08-11694.
67. Pärnu Maakohtu 20.11.2008. a kohtuotsus nr 1-08-12799.
68. Pärnu Maakohtu 17.12.2008. a kohtuotsus nr 1-08-12662.

69. Pärnu Maakohtu 04.02.2009. a kohtuotsus nr 1-08-16760.
70. Pärnu Maakohtu 25.11.2009. a kohtuotsus nr 1-09-13990.
71. Pärnu Maakohtu 16.02.2010. a kohtuotsus nr 1-10-891.
72. Pärnu Maakohtu 26.02.2010. a kohtuotsus nr 1-09-17524.
73. Pärnu Maakohtu 07.04.2010. a kohtuotsus nr 1-10-275.
74. Pärnu Maakohtu 09.04.2010. a kohtuotsus nr 1-09-3527.
75. Pärnu Maakohtu 02.06.2010. a kohtuotsus nr 1-10-5992.
76. Pärnu Maakohtu 01.07.2010. a kohtuotsus nr 1-10-4347.
77. Pärnu Maakohtu 10.12.2010. a kohtuotsus nr 1-10-14829.
78. Pärnu Maakohtu 02.05.2012. a kohtuotsus nr 1-12-3601.
79. Pärnu Maakohtu 02.10.2012. a kohtuotsus nr 1-12-3909.
80. Pärnu Maakohtu 06.12.2012. a kohtuotsus nr 1-12-12262.
81. Rapla Maakohtu 02.11.2005. a kohtuotsus nr 1-112-05.
82. Rapla Maakohtu 05.10.2005. a kohtuotsus nr 2-136-05.
83. Tartu Maakohtu 27.10.2003. a kohtuotsus nr 1-900-03.
84. Tartu Maakohtu 17.11.2004. a kohtuotsus nr 1-780-04.
85. Tartu Maakohtu 25.05.2006. a kohtuotsus nr 1-06-4509.
86. Tartu Maakohtu 22.06.2006. a kohtuotsus nr 1-06-4697.
87. Tartu Maakohtu 26.09.2006. a kohtuotsus nr 1-06-8222.
88. Tartu Maakohtu 04.10.2006. a kohtuotsus nr 1-06-11292.
89. Tartu Maakohtu 30.10.2006. a kohtuotsus nr 1-06-13899.
90. Tartu Maakohtu 16.01.2007. a kohtuotsus nr 1-06-14524.
91. Tartu Maakohtu 09.02.2007. a kohtuotsus nr 1-06-15110.
92. Tartu Maakohtu 20.03.2007. a kohtuotsus nr 1-07-1616.
93. Tartu Maakohtu 19.04.2007. a kohtuotsus nr 1-07-2671.
94. Tartu Maakohtu 21.05.2007. a kohtuotsus nr 1-07-469.
95. Tartu Maakohtu 01.10.2007. a kohtuotsus nr 1-06-2829.
96. Tartu Maakohtu 01.10.2007. a kohtuotsus nr 1-06-5359.

97. Tartu Maakohtu 24.10.2007. a kohtuotsus nr 1-07-8860.
98. Tartu Maakohtu 07.11.2007. a kohtuotsus nr 1-07-8346.
99. Tartu Maakohtu 24.07.2008. a kohtuotsus nr 1-07-16053.
100. Tartu Maakohtu 21.05.2009. a kohtuotsus nr 1-09-1814.
101. Tartu Maakohtu 07.08.2009. a kohtuotsus nr 1-09-5574.
102. Tartu Maakohtu 19.11.2009. a kohtuotsus nr 1-09-4031.
103. Tartu Maakohtu 05.03.2010. a kohtuotsus nr 1-09-18080.
104. Tartu Maakohtu 26.03.2010. a kohtuotsus nr 1-10-1402.
105. Tartu Maakohtu 28.04.2010. a kohtuotsus nr 1-09-21656.
106. Tartu Maakohtu 06.05.2010. a kohtuotsus nr 1-10-2893.
107. Tartu Maakohtu 31.05.2010. a kohtuotsus nr 1-10-5175.
108. Tartu Maakohtu 15.02.2011. a kohtuotsus nr 1-10-1598.
109. Tartu Maakohtu 22.02.2011. a kohtuotsus nr 1-10-6747.
110. Tartu Maakohtu 05.10.2011. a kohtuotsus nr 1-10-8348.
111. Tartu Maakohtu 22.09.2011. a kohtuotsus nr 1-10-10137.
112. Tartu Maakohtu 05.12.2011. a kohtuotsus nr 1-11-6858.
113. Tartu Maakohtu 21.03.2012. a kohtuotsus nr 1-11-12423.
114. Tartu Maakohtu 21.09.2012. a kohtuotsus nr 1-12-8961.
115. Tartu Maakohtu 10.10.2012. a kohtuotsus nr 1-12-8747.
116. Tartu Maakohtu 15.01.2013. a kohtuotsus nr 1-13-368.
117. Tartu Maakohtu 02.04.2013. a kohtuotsus nr 1-13-2435.
118. Valga Maakohtu 30.06.2003. a kohtuotsus nr 1-109-03.
119. Valga Maakohtu 07.07.2005. a kohtuotsus nr 1-166-05.
120. Valga Maakohtu 16.10.2003. a kohtuotsus nr 1-182-03.
121. Viljandi Maakohtu 23.09.2003. a kohtuotsus nr 1-77-03.
122. Viru Maakohtu 07.11.2006. a kohtuotsus nr 1-06-6544.
123. Viru Maakohtu 18.12.2006. a kohtuotsus nr 1-06-15498.
124. Viru Maakohtu 12.01.2007. a kohtuotsus nr 1-05-828.

125. Viru Maakohtu 26.04.2007. a kohtuotsus nr 1-05-375.
126. Viru Maakohtu 02.10.2007. a kohtuotsus nr 1-07-2880.
127. Viru Maakohtu 20.11.2007. a kohtuotsus nr 1-07-2360.
128. Viru Maakohtu 26.02.2008. a kohtuotsus nr 1-06-3721.
129. Viru Maakohtu 26.02.2009. a kohtuotsus nr 1-08-14703.
130. Viru Maakohtu 27.02.2009. a kohtuotsus nr 1-08-8875.
131. Viru Maakohtu 08.10.2009. a kohtuotsus nr 1-08-5134.
132. Viru Maakohtu 07.12.2009. a kohtuotsus nr 1-09-15374.
133. Viru Maakohtu 05.05.2010. a kohtuotsus nr 1-09-2079.
134. Viru Maakohtu 26.10.2010. a kohtuotsus nr 1-07-9730.
135. Viru Maakohtu 26.10.2010. a kohtuotsus nr 1-08-1083.
136. Viru Maakohtu 12.05.2011.a kohtuotsus nr 1-11-4959.
137. Viru Maakohtu 06.02.2013. a kohtuotsus nr 1-12-10771.
138. Võru Maakohtu 13.04.2005. a kohtuotsus nr 1-56-05.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Merike Viisimaa**,

(sünnikuupäev: 10.11.1979)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
Vastutus vägistamise eest,
mille juhendaja on Heino Tõnismägi,
 - 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, _____ (20.05.2013)